

Gölgeler Yükseliyor: Wagner Grubu Üyelerinin Statülerinin Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında ve Silahlı Çatışmalar Hukukunda Değerlendirilmesi

Adem ÖZER¹

Öz

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi

14.08.2023

Kabul Tarihi

05.09.2023

DOI

10.53306/klujfeas.1343092

2014'te Kırım'ın işgaliyle Donbas bölgesinde devam eden düşük yoğunluklu çatışmalar, 24 Şubat 2022'te Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısıyla tam teşekküllü bir savaşa diğer bir ifadeyle, uluslararası silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Rusya-Ukrayna arasında beliren savaş, uluslararası barış ve güvenliği riske atmakla birlikte, insani krize neden olmuş ve dünyanın muhtelif yerlerinde özel askeri şirket olarak faaliyet gösteren Wagner Grubu'nun Ukrayna'da öne çıkan rolü, uluslararası hukuk açısından çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Wagner Grubu, diğer özel askeri şirketlerin aksine, Rus güvenlik şirketleri gibi yarı devlet nüfuz ajanı olarak hareket etmektedir. Rusya'nın jeo-politik hedeflerine ulaşmak için yardımcı bir aktör olan Wagner Grubu, Rusya ile yakın ilişki içerisinde ve Rusya tarafından yönlendirilmektedir. Birçok ülkede özel askeri şirketler olmasına rağmen, Wagner Grubu'nun hem Rusya Federasyonu Anayasası'nda hem de Rus Ceza Kanunu'nda yasa dışı ilan edilmiş olması, bu özel askeri şirketi muadillerinden ayırmaktadır. Bu durum özelleştirilen askeri endüstrinin önemli ve son derece karmaşık bir unsurunu oluşturan Wagner Grubu'nun uluslararası silahlı çatışmalar hukuku kapsamındaki statüsüne ilişkin tartışmalara yol açmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Wagner Grubu üyelerinin Ukrayna güçleri tarafından ele geçirilmeleri halinde muharip statüsü ve muharip ayrıcalığı kazanıp kazanmayacağını tartışmaktır.

Anahtar sözcükler: Özel Askeri Şirketler, Wagner Grubu, Yasal Muharip, Yasadışı Muharip, Paralı Asker

¹ Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, adem.ozar@hbv.edu.tr & ademmozerr@gmail.com, ORCID:0000-0002-6443-1032

Shadows Rising: The Russia-Ukraine War and The Status of The Wagner Group Members in The Law of Armed Conflict

Adem ÖZER²

Abstract

With the occupation of Crimea in 2014, low-intensity conflicts in the Donbas region turned into a full-fledged war, in other words, armed conflicts of an international nature, since February 24, 2022 with the attack of Russia on Ukraine. The war between Russia and Ukraine caused a humanitarian crisis along with putting international peace and security at risk, and the prominent role of the Wagner Group, which operates as a private military company in various parts of the world, in Ukraine has ignited various discussions in terms of international law. Unlike private military companies, the Wagner Group acts as a quasi-state influence agency of the Russian state. As an auxiliary actor to achieve Russia's geo-political goals, the Wagner Group has close relations with and is guided by Russia. Although there are private military companies in many countries, the fact that the Wagner Group has been declared illegal both in the Constitution of the Russian Federation and in the Russian Criminal Code distinguishes this private military company from its counterparts. This situation has led to discussions regarding the status of the Wagner Group, which constitutes an important and extremely complex element of the privatized military industry, under international law of armed conflicts. In this context, the main purpose of the study is to discuss whether the Wagner Group members will gain combatant status and combatant privilege once captured by the Ukrainian forces.

Keywords: Private Military Companies, Wagner Group, Legal Combatant, Illegal Combatant, Mercenary

Article Type

Research Article

Application Date

14.08.2023

Acceptance Date

05.09.2023

DOI

10.53306/klujfeas.1343092

² Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Economics & Administrative Sciences, Department of International Relations, adem.ozar@hbv.edu.tr & ademmozerr@gmail.com, ORCID:0000-0002-6443-1032

Giriş

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali uluslararası hukuk uygulamasının sınırlarını tartışma imkânı sunan en güncel çatışma örneklerinden biridir. Söz konusu işgal eylemine meşruiyet kazandırmak isteyen Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, saldırı fiili için uluslararası hukukta bir meşruiyet zemini kazandırmak amacıyla, işgalin başlangıcında yapmış olduğu açıklamada, "Ukrayna'nın Rusya için bir saldırı tehdidi teşkil ettiği", "Ukrayna'nın Donbas bölgesinde soykırım yaptığı", "Ukrayna'da Neo-Nazi rejimi olduğu ve nihayet "Ukrayna'nın tarihsel olarak Rusya'nın bir parçası olduğu" gerekçelerine dayanarak, Ukrayna'da "özel askeri harekât" adı altında silahlı saldırı başlattığını duyurmuştur.

Rusya, gerçekleştirmiş olduğu eylemlerle, kuvvet kullanma hukukunun yerleşik normlarını hiçe saymakta ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nda düzenlenen kuvvet kullanma yasağı, devletlerin egemenliği ve siyasi bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ile içişlerine karışma yasağı ve kendi kaderini tayin hakkı gibi uluslararası hukukun birçok temel ilkesini erozyona uğratmıştır (Özer ve Taşdemir, 2023, s. 7).

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlatmış olduğu tam teşekküllü savaş, uluslararası barış ve güvenliği tehdit ederken, dünyanın muhtelif yerlerinde özel askeri şirket olarak faaliyet gösteren Wagner Grubu'nun Ukrayna'da öne çıkan rolü, uluslararası hukuk açısından, özellikle uluslararası sorumluluk hukuku açısından önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Geleneksel özel askeri şirketlerin aksine, Wagner Grubu, Rus güvenlik şirketleri gibi "yarı-devlet nüfuz ajanı (*quasi-state agent of influence*)" olarak hareket etmektedir (Pokalova, 2023, s. 1-23). İlk defa Kırım'ın işgali sürecinde ortaya çıkan ve Putin'in özel ordusu olarak adlandırılan Wagner Grubu'nun, Dmitri Utkin tarafından kurulduğu ve Rus oligark Yevgeny Prigozhin tarafından finanse edildiği bilinmektedir. Arjantin, Hong Kong ve Rusya'da merkezleri bulunan Wagner Grubu'nun 10.000'den fazla üyesi olduğu bilinmektedir; ancak, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasıyla birlikte 40.000 civarında Rus mahkûmun da Wagner Grubu'na katıldığı iddia edilmektedir (Letrone and Cabus, 2023).

Rusya'nın jeo-politik hedeflerine ulaşmak için yardımcı bir aktör olan Wagner Grubu, Rusya ile yakın ilişki içerisinde ve Rusya tarafından yönlendirilmektedir. Birçok ülkede özel askeri şirketler olmasına rağmen, Wagner Grubu'nun hem Rusya Federasyonu Anayasası'nda hem de Rus Ceza Kanunu'nda yasa dışı ilan edilmiş olması, bu özel askeri şirketi, muadillerinden ayırtmaktadır. Söz konusu durum, özelleştirilen askeri faaliyetin önemli ve son derece karmaşık bir yönünü oluşturan özel askeri şirketlerin ve inceleme konusu Wagner Grubu üyelerinin, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku çerçevesindeki statülerine ilişkin tartışmalara yol açmıştır. Bu insicamda çalışmanın temel amacı, Rusya'nın Wagner Grubu üyelerini savaşan olarak kullanmasının hukuka uygunluğu ve silahlı çatışmalar hukuku kapsamındaki korumaların onlar için de ne ölçüde geçerli olabileceğini tespit etmektir.

Wagner Grubu, Afrika ve Orta Doğu gibi dünyanın birçok yerinde faaliyet göstermektedir; ancak, Wagner Grubu'nun statü tartışması, sadece Ukrayna topraklarında Rusya'nın, uluslararası hukuk normlarını ihlal ettiği, mevcut çatışma özelinde değerlendirilecektir. Bu çerçevede çalışma üç bölüm üzerine inşa edilmiştir: Öncelikle özel askeri şirketlerin bilhassa

Wagner Grubu'nun Rus Hukuku'nda konumu ele alınacak; sonrasında Rusya-Ukrayna arasında süregelen silahlı çatışmaların niteliği belirlenecek ve nihayetinde Wagner Grubu üyelerinin uluslararası silahlı çatışmalar hukukunda düzenlenen savaşan sınıflarından (yasal ya da yasadışı muharip) biri kapsamında değerlendirilmelerinin mümkün olup olmadığı tespit edilecektir.

1. Özel Askeri Şirketler ve Rusya: Wagner Grubu

Muharebe operasyonları, stratejik planlama, istihbarat toplama, operasyonel ve lojistik destek, eğitim, tedarik ve koruma dâhil olmak üzere silahlı çatışma ya da savaşla ilgili özel hizmet sunan birimler olarak ortaya çıkan özel askeri şirketler, organizasyon yapısı ve motivasyonu bakımından kendine özgü bir yapıya sahiptir (DCAF, 2006, s. 1). Diğer bir ifadeyle, özel askeri şirketler, kurumsal yapılara sahip, tescilli oluşumlar olmalarının yanı sıra, hizmetlerini, siyasi nedenlerden ziyade, öncelikle kar amacıyla sunmaktadırlar.

Özel askeri endüstrinin hızla büyümesinde iki temel neden belirleyici olmuştur. Bunlardan ilki, Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte terhis edilen askeri personel sayısındaki büyük arz ve söz konusu personele çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde devlet dışı aktörlerden ve başarısız/zayıf devletlerden gelen taleptir; İkincisi ise, önceki askeri güçler ya da savunma bakanlıkları tarafından yürütülen çok çeşitli işlevlerin gelişmiş piyasa ekonomilerindeki hükümetler tarafından artan özelleştirme ve dış kaynak kullanımını (Freeman and Sköns, 2008, s. 1).

Soğuk Savaş'ın sonra ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte özel askeri şirketler aracılığıyla uluslararası piyasada yer edinme fırsatını büyük ölçüde kaçıran Rusya, Vladimir Putin'in başkanlığı ile uluslararası arenada tekrar belirleyici bir aktör olma girişimlerini hızla sürdürmektedir. Her ne kadar Putin dönemiyle özel askeri şirketler, popülerlik kazanmış olsa da yarı-devlet güvenlik aktörleri (*semi-state security actors*) olarak adlandırılan özel askeri şirketlerin Rusya özelinde tarihsel referansları çok eskiye dayanmaktadır. Nitekim Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Boris Yeltsin dönemi itibarıyla, özel askeri şirketler, kendilerini belirgin bir şekilde göstermiştir. Ancak Yeltsin döneminde, yarı devlet güvenlik aktörlerinin kullanımı, daha ziyade Sovyet eski hâkimiyet alanında Rusya'nın çıkarlarının devamlılığını sağlamaya yönelik iken, Putin döneminde ise yarı devlet güvenlik aktörleri bütün bunlara ek olarak, farklı coğrafyalarda faaliyet göstermeye başlamış ve Rus dış politikasının en etkili araçlarından biri haline gelmişlerdir (Marten, 2019, s. 181-182).

Özel askeri şirketler, sadece Rusya için değil, ABD başta olmak üzere, pek çok devlet bakımından etkili bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.³ Söz konusu özel askeri şirketler, bilhassa Wagner Grubu, 24 Şubat 2022 tarihi itibarıyla baş gösteren Rusya-Ukrayna Savaşı dâhil olmak üzere, Suriye, Sudan, Libya, Madagaskar, Venezüella, Mali, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi dünyanın muhtelif coğrafyalarında güvenlik hizmet sektörünün önemli bir

³ Yemen'de Birleşik Arap Emirlikleri adına savaşan Kolombiyalılardan, Ermenistan-Azerbaycan ihtilafında güç dengesini değiştirmek için Türkiye'nin Suriyeli savaşçıları kiralamasına kadar, bu devlet dışı askeri müteahhitler, uluslararası ilişkilerde giderek daha görünür bir rol almaktadırlar (Bender, 2015; Cookman, 2020).

aktörü olarak, Rusya'nın siyasi ve ekonomik çıkarlarına hizmet etmektedir. Irak ve Afganistan'daki savaşlarda, dünyanın önde gelen askeri kuvvetlerinden ABD, özel askeri şirketleri kullanmıştır. Ancak özel askeri şirketlerin kullanımı, Rusya'yı ABD ve diğer uluslararası aktörlerden ayırtmaktadır. Çünkü özel askeri şirketler, Rus Hukuku'nda meşru bir kuvvet olarak tanınmamaktadır. Bununla birlikte özel askeri şirketler, gerektiğinde devlet çıkarları adına üniformalı orduyla işbirliği yapan ve kimi zaman Putin rejimi ile yakından bağlantılı Rus oligarkların çıkarlarına hizmet eden, belirsiz silahlı aktörlerdir (Marten, 2019, s. 182). Sözü edilen özellikli durumlar, Rusya'yı ve Rus özel askeri şirketlerini, diğer askeri aktörlerden ve özel askeri/güvenlik şirketlerinden farklılaştırmaktadır.

1.1. Rusya Federasyonu Anayasası ve Ceza Hukuku'nda Özel Askeri Şirketler

Gücünü küresel çapta yansıtmak için özel askeri şirketlerden istifade eden Rusya, bu şirket/şirketleri, büyüklük ve kapsam bakımından farklılık gösterebilir de Rus dış politikasının resmi olmayan bir enstrümanı olarak kullanmaktadır (Bowen, 2023, s. 1). Bu durum, özel askeri şirketlerin mevcudiyetine ilişkin belirsizlik ve makul bir inkâr edilebilirlik hali doğurduğu için, söz konusu oluşumların hukuki statülerinin Rus iç hukuku bakımından analiz edilmesini gerektirmektedir.

Rus özel askeri şirketler, iç hukukta belirsiz bir hukuki ortamda faaliyet göstermektedirler. Şöyle ki, Rusya Federasyonu Anayasası Madde 13(5)'e göre, "*Amaçları ve eylemleri; Rusya Federasyonu'nun anayasal sisteminin temellerini zorla değiştirmeye ve ülke bütünlüğünü ihlal etmeye, devlet güvenliğini sarsmaya, silahlı birlikler kurmaya ve sosyal, ırksal, ulusal ve dinsel çekişmeleri kışkırtmaya dönük toplumsal birliklerin tesis edilmesi ve eylemi yasaktır*" (The Constitution of the Russian Federation, 1993, Article 13(5)). Bu anayasal düzenleme, özel askeri şirketler ve benzeri devlet dışı aktörler kurmayı amaçlayan oluşumları yasaklamaktadır; nitekim, ilgili maddenin bu tür oluşumları toplumsal birlik ve devlet güvenliği bakımından bir tehdit olarak kabul ettiği ve oluşumlarını önlemek amacı için tasarlandığı aşikardır. Öte yandan Rusya Federasyonu Ceza Kanunu Madde 359'da paralı askerler yasaklanmıştır. Ayrıca Madde 359'un sonunda yer alan açıklayıcı not ile paralı askerlerin karakteristik unsurları kategorize edilmiştir. Bu kapsamda, bir paralı asker;

- i) maddi bir menfaat elde etmek amacıyla hareket eden,
- ii) silahlı çatışma ya da düşmanlıklara katıldığı devletin vatandaşı olmayan,
- iii) topraklarında kalıcı olarak ikamet etmeyen ve
- iv) resmi bir görevi yerine getirme amacı olmayan kişiler

paralı asker olarak değerlendirilmektedir (The Criminal Code of The Russian Federation, 1996, Art. 359).

Yine Rusya Federasyonu Ceza Kanunu Madde 208, yasadışı bir silahlı birliğin oluşturulmasını ve bu birliklere katılımı mutlak surette yasaklamaktadır (The Criminal Code of The Russian Federation, 1996, Art. 208). Nitekim Rusya iç hukukunda özel askeri şirketler yasaklanmış olsa da söz konusu kurallar ya hiç uygulanmamış ya da keyfi bir şekilde politize edilmiştir. Bütün bu belirsizliğe rağmen, 2018 yılında Rus Parlamentosu'nun alt meclisi olan Duma'da özel

askeri şirketlerin faaliyetlerinin yasallaştırılıp resmi olarak düzenlenmesine ilişkin girişim söz konusu olmuştur. Ancak Duma'nın yetkisiz konumuna rağmen bu yönde tartışmaların söz konusu olması, Kremlin'in içinde ya da yakınında bulunan oligarklar/elitistler arasındaki güç mücadelesini yansıtmaktadır (Marten, 2019, s. 184). Söz konusu belirsizliğin ve yasal bir düzenleme altına alınmamasının nedeni, bir tür piyasa kısıtlaması yani yalnızca Putin'e yakın aktörlerin sektörde faaliyet göstermesine olanak tanınması ve özel askeri şirketlerin kontrolünü sağlama amacına yöneliktir (Marten, 2020, s. 3). Şöyle ki Wagner Grubu'nun Rusya'nın kontrolünden çıkarak münferit hareket etmesi halinde, Slavic Corps.'un liderlerinin 2013'te olduğu gibi paralı askerlik davranışı nedeniyle yargılanmasına ve hapsedilmesine olanak tanımaktadır.

Rusya, özel askeri şirketlere ilişkin iç hukukunda herhangi bir düzenleme yapmamış ve uluslararası toplumun bu yöndeki girişimlerine de kayıtsız kalmıştır. Özellikle Rusya, herhangi bir bağlayıcılığı bulunmayan Montrö Belgesi (*Montreux Document*)'ne ve Wagner Grubu gibi özel askeri şirketler için etik kuralları belirleyen Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış Kodu'na (*International Code of Conduct for Private Security Service Providers*) taraf değildir (Pokalova, 2023, s. 4). Söz konusu belgeler, özel askeri şirketlerin hukuki belirsizliklerini çözmekten uzak olsa da uluslararası toplumun yaygın bir kesimi tarafından bu belgelere hususiyet atfedilmesi, bir düzenlemenin gerekliliğine işaret etmektedir. Ancak Rusya, Wagner Grubu ve diğer özel askeri şirketler aracılığıyla dış politikada revizyonist emellerine adım adım ulaşırken, yasal eksiklik vesilesiyle kendisine makul bir inkâr edilebilirlik gücü sağlamakta ve özel askeri şirketleri yarı-devlet nüfuz ajanı olarak kullanmaktadır.

1.2. Yarı-Devlet Güvenlik Aktörü ya da Yarı-Devlet Nüfuz Ajanı Olarak Wagner Grubu

2014'te Donbas'ta meydana gelen silahlı çatışmalarla birlikte, Rusya, Wagner Grubu'nu Suriye ve Libya'daki iç savaşta ve Sahra-altı Afrika'da pratik bir şekilde güvenlik aracı olarak kullanmıştır. Özellikle 2014'te Kırım'ın ilhaki ve ardından gelen yaptırımlar, Rusya'nın Wagner Grubu aracılığıyla hem politik güce erişmesine hem de stratejik ve yeraltı kaynakları açısından zengin olan Afrika'da varlığını görünür kılmasına neden olmuştur. Nitekim ABD Dışişleri Müsteşarı Victoria Nuland yapmış olduğu açıklamada '*Wagner Grubu'nun Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki altın kaynaklarına erişimini, Ukrayna'da devam eden savaştaki operasyonları doğrudan finanse etmek için kullandığını*' vurgulamıştır (Pokalova, 2023, s. 1).

Wagner Grubu her ne kadar özel askeri şirket olarak adlandırılrsa da küresel anlamda var olan özel askeri şirketlerden farklılaşmaktadır; zira, Wagner Grubu'nun hem yönetimi hem de Rus askeri ve istihbarat topluluğu ile girift ilişkisi, söz konusu farklılığı açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Neethling, 2023, s. 7). Bu amaçla Wagner Grubu, hizmetlerini piyasaya sunan bir özel askeri şirket olmaktan öte, Rusya'nın vekil bir aktörü olarak görülmekte ve küresel rekabette Rus etkisinin genişletilmesi için yararlı bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Putin'in özel ordusu (*Putin's Private Army*) olarak adlandırılan Wagner Grubu'nun, Rus istihbarat eski görevlisi olan Dmitri Utkin tarafından kurulduğu ve özel askeri şirketin isminin ise Utkin'in, Hitler'in ve Nazi Almanya'sının hayranı olduğu ve Hitler'in en sevdiği besteci olan Richard Wagner'den aldığı iddia edilmektedir (Ott, Breen and Dias, 2023).

Utkin, Moran Security Group ve sonrasında Slavic Corps. adlı özel askeri şirketler bünyesinde Suriye'deki savaşa katılmış ve kendisine Putin tarafından "Cesaret Nişanı (*Order of Courage*)" verilmiştir (Sukhankin, 2018). Wagner Grubu, Putin'in şefi (*Putin's Chef*) olarak bilinen ve karanlık bir geçmişe sahip olan Rus oligark Yevgeny Prigozhin tarafından da finanse edilmektedir. Wagner Grubu'na ilişkin net bir veri olmamakla birlikte 10.000'den fazla üyesi olduğu ve sonrasında ise yaklaşık 40.000 civarında Rus mahkûmun da dâhil olarak 2022'de baş gösteren Rusya-Ukrayna Savaşı'na katıldığı iddia edilmektedir (Letrone and Cabus, 2023). Öte yandan Arjantin'de ve Hong Kong'da merkezleri bulunan Wagner Grubu'nun, Kasım 2022'de Prigozhin tarafından yapılan açıklamayla, Rusya'nın Saint Petersburg şehrinde "Wagner PMC Center" adında bir merkezi kurulduğu duyurulmuş ve bu merkezin açılış misyonunun ise Rusya'nın savunma yeteneklerini geliştirmek olduğu belirtilmiştir (Euronews, 2023).

Krasnodar Krai bölgesindeki Molmino kasabasında bulunan Wagner Grubu'nun ana merkezinin Rus Askeri İstihbarat Teşkilatı'nın 10. Özel Kuvvetler Tugayı'na ait olması ve merkezin modernize edilmesinin ise Rusya Savunma Bakanlığı tarafından üstlenilmesi (Sukhankin, 2018), Rusya tarafından ileri sürülen inkârın gerçek dışı olduğunu ve aralarında organik bir bağın var olduğunu kanıtlamaktadır.

Wagner Grubu'nun hizmetleri isyancı grupları ve rejimleri içeren müşterilerinin ihtiyaçlarına göre farklılık göstermekte ve gelirleri doğrudan ödemedi, doğal kaynaklar üzerinde imtiyazlar elde etmeye kadar uzanmaktadır. Özellikle Wagner Grubu, savaş operasyonları, savunmasız rejimler için güvenlik ve eğitim desteği ve dezenformasyon kampanyaları yürütmektedir (Rampe, 2023). Bütün bunlarla birlikte Pokalova'ya göre, Wagner Grubu çok yönlü bir organizasyondur. Bu durumu Pokalova (2023, s.4-5) şu şekilde sınıflandırmıştır:

- *Birincisi*; Sovyetler Birliği'nin ve Rusya'nın özel askeri şirketleri –Wagner Grubu–, jeopolitik ve stratejik amaçlarla kullanılmasına ilişkin uzun bir tarihi takip etmektedir.
- *İkincisi*, Wagner Grubu'nun tasarlanma ve oluşturulma şekli, Wagner'in konumuna ve faaliyetlerine ışık tutmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Wagner Grubu, Batı'ya karşı güç mücadelesinde asimetrik bir şekilde araçsallaştırılmış ve Batılı muadillerinin aksine yarı devlet nüfuz ajanı olarak tasarlanmıştır.
- *Üçüncüsü* ise RSB Group, Moran Security Group, Slavic Corps. gibi diğer Rus özel askeri şirketleri ekonomik kazanç elde etmek için piyasaya sunulmuş olsa da Wagner Grubu, Rusya'nın etki ve denetimi altında tutulmuştur.

Wagner Grubu'nun tasarlanma ve oluşturulma şekli, diğer muadillerinden farklılık gösterse de Rusya'nın bilhassa Batı ile olan rekabetinde önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu rekabet dünyanın birçok yerinde kendisini göstermektedir. Bilhassa Afrika'da Rusya, Wagner Grubu aracılığıyla stratejik çıkarlarına her geçen gün daha da yaklaşmaktadır. Bu kapsamda üç konu ön plana çıkmaktadır:

- i) Uluslararası toplum, Rusya'nın önemli bir küresel aktör olarak geri dönüşüne tanıklık etmekte;

ii) BM Genel Kurulu'nda Afrika grubunun (Afrika Birliği'ne üye 58 ülke bulunmaktadır) desteğine Kırım işgali ve Ukrayna Savaşı nedeniyle yaptırımlara maruz kalması (U.S. Department of The Treasury, 2021) ve Wagner Grubu'nun "ulus-ötesi suç örgütü (*transnational criminal organization*)" olarak ilan edilmesi ((U.S. Department of The Treasury, 2023) gibi nedenlerden dolayı, Rusya'nın bölgeye daha çok ihtiyaç hissetmesine neden olmakta ve

iii) Afrika, askeri, gıda, teknoloji ve enerji gibi birçok sektör için büyüyen pazar haline gelmektedir (Neethling, 2023, s. 6). Bu bağlamda Rusya, Afrika'daki birçok devletle 2015-2019 tarihleri arasında 19 askeri işbirliği anlaşması imzalamıştır (Neethling, 2023, s. 6). Rusya'nın Afrika'nın en büyük silah tedarikçisi olması bölgenin küresel rekabette attığı önemi ortaya koymakta ve Ukrayna ile girilen mücadele ortamında uluslararası destek açısından Afrika ile olan ilişkileri daha da önemli hale getirmektedir.

Sonuç olarak, Rusya'nın jeopolitik ve ekonomik çıkarları için önemli bir enstrüman olan Wagner Grubu, 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya'nın fiilen Ukrayna'yı işgalinde etkin bir rol üstlenmiş ve Rusya için önemli kazanımlar elde etmiştir. Bununla birlikte, hukuki açıdan Wagner Grubu'nun kendine özgü yapısı nedeniyle, özellikle Wagner Grubu üyelerinin silahlı çatışmalardaki statüsüne ilişkin tartışmalar ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Wagner Grubu üyelerinin statülerine ilişkin tartışma incelenmeden önce Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın niteliğinin tespiti gereklidir.

2. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalardan Uluslararası Nitelikte Olan Silahlı Çatışmalara: Rusya-Ukrayna Savaşı

Uluslararası insancıl hukukun uygulanıp uygulanamayacağını belirleyebilmek için, öncelikle silahlı bir çatışmanın olup olmadığının tespiti önemlidir. Sonuç olarak uluslararası silahlı çatışmalar hukukunun uygulanabilirliği süregelen bir silahlı çatışmanın varlığını zorunlu kılmaktadır.

Euromaidan protestoları ve akabinde Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Şubat 2014'te devrilmesinin ardından, Kırım işgal edilmiş ve Nisan 2014'te ise Rus yanlısı ayrılıkçılar tarafından Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri'nde tek taraflı bağımsızlık ilan edilmiştir. Bu süreçte Ukrayna askeri birlikleri, (Wagner Grubu'da dâhil) Rus vekil aktörlere karşı silahlı çatışmaları sürdürmüştür. Hâlihazırda 24 Şubat 2022 tarihinden bu yana Rusya-Ukrayna Savaşı devam etmektedir. Bu savaş Batılı ülkelerin perspektifinden bir "*askeri işgal*" olarak değerlendirilirken; Rusya tarafından ise "*özel bir askeri harekât*" olarak takdim edilmiştir (Taşdemir ve Özer, 2023, s. 313). Ancak Rusya ve Ukrayna arasında beliren durumun farklı projeksiyonlarda sunulması uygulanacak normatif çerçevenin tespit edilmesi noktasında belirsizliği ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, silahlı çatışmanın niteliğinin tespit edilmesi, savaşan tarafların statülerinin belirlenmesi için ilk aşamadır. Nitekim 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri iki tür silahlı çatışmayı sınıflandırmaktadır. Bunlar:

- (1) Ortak Madde 3 kapsamındaki *uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar* ile
- (2) Ortak Madde 2 çerçevesinde *uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalar*dır.

2.1. Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar: 2014 Kırım'ın İşgali, Luhansk ve Donetsk'in Tek Taraflı Ayrılmaları

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin ilk hukuki düzenleme 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri "*Ortak Madde 3*"tür (Moir, 2004, s. 30). Ortak Madde 3'e göre, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar, bir devletin topraklarında ortaya çıkan, hükümet güçleri ile bir veya daha fazla organize silahlı grup veya bu tür grupların kendileri arasında uzun süreli silahlı çatışmaları içeren bir şiddet durumunu ifade etmektedir (Weeks, Cowan and Duehring, 2023; Case Book ICRC, 2023). Diğer bir ifadeyle, silahlı çatışmaya dâhil olan taraflardan en az biri devlet dışı aktör olmak zorundadır. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı bir çatışmanın varlığı, silahlı çatışma hukuku olarak da bilinen, uluslararası insancıl hukukun uygulanmasını tetiklemektedir. Dolayısıyla Ortak Madde 3, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin fiili hükümlerinin bizzat uygulanmasına yönelik bir gerekliliğin bulunmaması durumunda, iç silahlı çatışmaların taraflarına dört sözleşmenin hepsinin altında yatan insani ilkeleri empoze etme girişimidir, nihayetinde "minyatür Sözleşme (*Convention in miniature*)" ya da "mikro kozmosu (*microcosm*)" olarak anılmaktadır (Moir, 2004, s. 31). Uluslararası insancıl hukuk, ilgili silahlı gruplara herhangi bir hukuki statü atfetmese de çatışmanın taraflarına eşit yükümlülükler yüklemektedir (ICRC, 2012). Öte yandan, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek II Nolu Protokol, mevcut uygulama koşullarına halel getirmeden, bir bölgesel kontrol gerekliliği getirerek, Ortak Madde 3'ün kapsamını genişletmekte ve tamamlayıcı bir misyon üstlenmektedir. Ek II Nolu Protokol, yalnızca devletin silahlı kuvvetleri ile muhalif silahlı kuvvetler veya diğer organize silahlı gruplar arasındaki silahlı çatışmalar için geçerlidir ve yalnızca devlet dışı silahlı aktörler arasında söz konusu olan silahlı çatışmalarda uygulanmamaktadır (Case Book ICRC, 2023). Ayrıca Ek II Nolu Protokol, silahlı çatışma teşkil etmeyen isyan, ayaklanma, münferit şiddet eylemleri ve benzer nitelikteki diğer eylem biçimlerinde de uygulama bulmaz (Shaw, 2018, s. 877).

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin evrensel bir tanım hâlihazırda yoktur ve tanım, ne Ortak Madde 3'te ne de Ek II Nolu Protokol'de yer almaktadır. Ek II Nolu Protokol, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaları negatif bir şekilde tanımlamakta, Ortak Madde 3'ten daha yüksek bir uygulama eşiği koymakta ve klasik anlamda sadece iç savaşları içermektedir (Taşdemir ve Özer, 2023, s. 315-316). Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Tadić Kararı'nda bir silahlı çatışmanın varlığına karar vermede "*yoğunluk*" ve "*tarafların örgütlenme ölçütü*"nün önemli rol oynadığı vurgulanmıştır. Düşük yoğunluk eşiğini benimseyen Tadić Kararı, iç silahlı çatışmanın, yalnızca hükümet kurumları ile örgütlü silahlı gruplar arasında değil, aynı zamanda bu grupların kendi aralarında da gerçekleşebileceğini kabul etmektedir (Taşdemir ve Özer, 2023, s. 316).

Tadić Kararı, bir silahlı çatışmanın uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma olarak nitelendirilmesi için iki temel özelliğin kümülatif olarak sağlanması gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre; uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmanın mevcudiyeti, hükümet yetkilileri ile organize silahlı gruplar arasında ya da bir devlet bünyesinde yer alan bu tür gruplar arasında uzun süreli silahlı çatışma olmasına bağlıdır. Dolayısıyla, uluslararası olmayan bir silahlı çatışma olarak değerlendirme imkânı veren iki temel unsur vardır. (1) minimum yoğunluk ve (2) organizasyon:

- Birincisinin tespiti bakımından, uzun süreli silahlı şiddet yaşanıyor olmalı ve bu silahlı şiddetin belirli bir yoğunluğu olmalıdır. “*Minimum yoğunluk seviyesi*”nden kasıt, bir örnekle ifade etmek gerekirse, düşmanlıklar kolektif bir karaktere sahip olduğunda ya da hükümet isyancılara karşı, yalnızca polis yerine askeri güç kullanmak zorunda kaldığında, uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmanın varlığına işaret etmektedir.
- İkinci olarak, “*çatışmaya katılan aktörlerin belirli bir organizasyon derecesi sergilemesi*” gerekmektedir. Öyle ki, çatışmaya katılan devlet dışı aktörler, bir “*organize silahlı kuvvet*” oldukları anlamına gelen “*çatışmanın tarafları*” olarak kabul edilebilmelidir. Başka bir deyişle, söz konusu kuvvetlerin sistematik bir komuta yapısı altında olması ve askeri harekâtları sürdürebilecek kapasiteye sahip olması gerekir. (Case Book ICRC, 2023).

Söz konusu kriterlerin karşılanıp karşılanmadığı ise şu göstergeler çerçevesinde belirlenmektedir: silahlı çatışmaların süresi ve yoğunluğu (sözü edilen yoğunluk işgal, kuşatma veya abluka, yolların kapatılması ve cephe hatlarının varlığı vb. göstergelerle tespit edilebilir); ek olarak çatışmaya dâhil olan hükümet güçlerinin türü; katılan savaşan ve birliklerin sayısı; kullanılan silah türleri; kayıpların sayısı ve çatışmanın neden olduğu hasarın boyutu, zamanla çatışma sıklığı ve bölgeye yayılma, muharip haklarının talep edilmesi, silahlı bir grubun muharip olarak tanınması, durumun iç savaş veya benzeri terimlerle etiketlenmesi, olağanüstü hal ilanı veya uluslararası insancıl hukuk kurallarına dayanılması. Öte yandan silahlı grubun örgütlenme düzeyi, bir emir komuta zincirinin varlığı, emirleri iletme ve uygulama kapasitesi, koordineli askeri operasyonları planlama ve başlatma yeteneği; istihdam etme kapasitesi, yeni katılanların eğitimi ve donatımı gibi faktörlere bakılarak değerlendirilmektedir (ICRC, 2012).

Kırım’ın Rusya tarafından işgal edilmesinin ardından Ukrayna’nın Donbas bölgesinde yer alan ve Rus ayrılıkçıların yoğun olarak yaşadığı Luhansk ve Donetsk şehirlerinde başlayan protestolar, Şubat 2022’ye kadar olan süreçte meydana gelen gelişmelerin tetkiki silahlı çatışmanın niteliğinin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır:

Nisan 2014’te Luhansk ve Donetsk şehirlerinde hükümet binaları silahlı kişiler tarafından ele geçirilmiş, hükümet tarafından ultimatolara aykırı bir şekilde eylemlerin devam etmesi karşısında dönemin Cumhurbaşkanı Turçinov, ele geçirilen bölgelerin kontrolünü yeniden elde etmek için “*terörle mücadele operasyonunun*” bir parçası olarak ordunun konuşlandırılacağını duyurmuştur (Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2022). Ancak Ukrayna Hükümeti tarafından bu bölgelerdeki silahlı çatışmalar sonlandırılmamış ve kontrolün tamamen yitirildiği duyurulmuştur. Sonrasında, ayrılıkçılar tarafından Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri’nin bağımsızlıkları ilan edilmiştir.

Görünen o ki süreçle, silahlı şiddet unsuru bakımından uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda belirtilen yoğunluğa ulaşılmıştır. 2015 yılında imzalanan Minsk II Anlaşması ile birlikte ateşkes sağlanmış ve ağır silahlar cephelerden çekilmiş olmasına rağmen, çatışmalar belirli bir yoğunlukta devam etmiştir. 2017’ye kadar hissedilebilir derecede silahlı çatışmaların azaldığı görülse de 2017 yılında BM, silahlı çatışmalarda kayda değer bir artışın

olduğuna ilişkin tespitte bulunmuş, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ise Donetsk şehrinde Rus yanlısı silahlı güçler tarafından yoğun saldırılar gerçekleştirilerek şehirlerin alt yapılarının tahrip ve yok edildiğini ve çok sayıda sivilin zarar gördüğünü belirtmiştir (Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2022). 2018 yılında ise ayrılıkçılar tarafından yerleşim yerlerine yoğun saldırılar gerçekleştirilmiş ve bu dönem itibarıyla 7700 ateşkes ihlalinin yaşandığı, çatışmalarda 113 asker öldürüldüğü ve 776 askerin yaralandığı tespit edilmiştir (Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2022). 2019 yılında ise silahlı çatışmaların yoğunluğunda nispeten bir azalış gözlemlense de, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda şiddetin dalgalanan yoğunluğuna bakılmaksızın yoğunluk şartı belirli bir süre için karşılanmasa bile barışçıl bir çözümün gerçekleşmesine kadar silahlı çatışmanın niteliğinde herhangi bir değişiklik söz konusu olmamaktadır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği yapmış olduğu açıklamada; 2020 ve 2021 yılları arasında ayrılıkçılar tarafından gerçekleştirilen ihlaller, 2020'nin son altı ayında 8484 iken, 2022'nin son altı ayında ise 39806'ya ulaştığını belirtmiştir (Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2022).

24 Şubat 2022'de ise Rusya, Ukrayna'ya karşı topyekûn askeri bir saldırı başlatmış ve Donbas bölgesinde tek taraflı ayrılıkçı yapılar ile işbirliğini ve koordinasyonunu etkin bir hale getirmiştir. Bütün bunlarla birlikte, Şubat 2022'ye kadar Donbas bölgesindeki ayrılıkçı yapılar üzerinde Rusya'nın genel kontrol sağladığına ilişkin herhangi bir somut ve yeterli bir bilginin olmaması, bu döneme kadar gerçekleştirilen silahlı çatışmaların doğasının uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar olarak değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Netice itibarıyla, 2014'ten Şubat 2022'ye kadar Ukrayna'da baş gösteren silahlı çatışmaların doğrudan muhatabı Ukrayna ve devlet dışı aktör olarak zuhur eden Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyeti ve onların silahlı aktörleridir. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda aranan yoğunluğun tespiti sonrası çatışmaların başladığı günden bu yana Donbas bölgesinin büyük bir bölümünün ayrılıkçılar tarafından kontrol altında tutulması, bunların ağır silahlara erişebilmeleri ve bunları kullanabilmeleri ve ayrılıkçı yapıya mensup liderlerin Minsk II Anlaşması'da dâhil Ukrayna Hükümeti ile barış anlaşmaları imzalaması, yeterince organize olduklarına işaret etmektedir (Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2022).

2.2. Uluslararası Nitelikte Olan Silahlı Çatışmalar: 24 Şubat 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı

Uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalar, söz konusu çatışmanın nedenlerine ya da yoğunluğuna bakılmaksızın, iki ya da birden fazla devletin, başka bir devlete karşı silahlı kuvvete başvurması durumunda ortaya çıkmakta ve resmi bir savaş ilanı ya da savaş durumunun tanınması gerekmemektedir. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardan farklı olarak uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalarda silahlı bir çatışmanın var olma eşiği düşüktür ve iki devlet arasında düşmanca silahlı bir kuvvete başvurulması yeterlidir. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ortak Madde 2 bilhassa bu duruma vurgu yapmaktadır. Dikkat edilmelidir ki Cenevre Sözleşmeleri, "savaş" kavramından ziyade "silahlı çatışma" kavramını Ortak Madde 2 kapsamında bir silahlı çatışmanın var olup olmadığının belirlenmesinin,

çatışmanın taraflarının subjektif görüşlerine değil, hüküm süren koşullara bağlı olduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır (Geneva Academy, 2017). Uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalar sadece devletler arasındaki bir durumu değil, 1977 tarihli Ek I Nolu Protokol kapsamında tanımlanan halkların kendi kaderini tayin (*self-determinasyon*) haklarını kullanmak için sömürgeci tahakkümüne, yabancı işgaline ya da ırkçı rejimlere karşı mücadelelerini de kapsamaktadır (ICRC, 2023).

24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna topraklarına girmesiyle başlayan silahlı çatışmalar "*uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalara*" dönüşmüştür. Rusya'nın Ukrayna'ya silahlı saldırıları 24 Şubat itibarıyla başlamış olsa da Rusya 21 Şubat 2022 tarihinde tek taraflı bağımsızlıklarını ilan Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri'ni tanımış ve 22 Şubat 2022'de Rusya Parlamentosu'nun üst meclisi tarafından bu bölgelere askerlerin yerleştirilmesine onay verilmiştir. Luhansk ve Donetsk Halk Cumhuriyetleri ise Rusya'nın genel kontrolü (*overall control*) altında oldukları için bu *de facto* birimlerin eylemlerinden dolayı uluslararası hukuk açısından Rusya sorumlu olacaktır (Taşdemir ve Özer, 2023, s. 321).

Silahlı çatışmanın yoğunlaşmasıyla çatışmanın etkileri çok yönlü ve kapsamlı bir şekilde ortaya çıkmıştır. 2023'ün başında Ukrayna'daki yerinden edilmiş kişilerin 5.4 milyon kişiye ulaştığı, silahlı çatışmaların yoğunlaşmasıyla toplamda 20.4 milyon kişinin yerinden edildiği ve bu kişilerin ekseriyetinin Polonya, Rusya, Macaristan, Romanya, Slovakya ve Moldova'ya ve komşu ülkelere gittiği tespit edilmiştir (IFRC, 2023, s. 2).

Rusya ve Ukrayna silahlı kuvvetleri arasında devam eden silahlı çatışmalarda uygulanacak hukuki rejim uluslararası insancıl hukukun temel metinleri olan 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, bu sözleşmelere ek olarak tanımlanan 1977 tarihli Ek I Nolu Protokol ile savaş araç ve yöntemlerini düzenleyen 1907 tarihli Lahey Sözleşmeleri'nin yansira uluslararası teamül hukuku kurallarından oluşmaktadır (Human Rights Watch, 2023). Rusya ve Ukrayna, 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne ve Ek I Nolu Protokol'e taraf devletlerdir ve Rusya-Ukrayna Savaşı, uluslararası nitelikte olan bir silahlı çatışmadır. Rusya, Ukrayna'daki işgal girişimini, "*özel askeri harekât*" olarak sunsa da hâlihazırda devam eden silahlı çatışmanın niteliğine ilişkin Rusya'nın inkâr söylemi bir uluslararası silahlı çatışma söz konusu olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Zira devletler arasında meydana gelen silahlı saldırının ve süregelen çatışmaların mevcudiyeti, silahlı çatışmalar hukuku normlarının uygulanması için, savaşan tarafların çatışmayı savaş olarak kabulünü gerektirmemektedir. Nihayetinde Rusya-Ukrayna Savaşı'nın niteliğinin tespiti savaşan tarafların statülerinin daha spesifik olarak Wagner Grubu üyelerinin statülerinin tespit edilmesinde belirleyici rol oynamaktadır.

3. Silahlı Çatışmalar Hukukunda Statüler: Yasal Muharipler ve Yasadışı Muharipler

Uluslararası silahlı çatışmalar hukuku iki tür savaşçı kategorisini belirlemektedir: Yasal muharipler ve yasadışı muharipler. Bu kapsamda Rusya-Ukrayna Savaşı'na katılan Wagner Grubu üyelerinin yasal muharip olup olmadığının tartışılması, hangi rejimin uygulanacağını belirlenmesine olanak tanıyacaktır.

3.1. Silahlı Çatışmalarda Birinci Statü: Yasal Muharip ve Muharip Dokunulmazlığı

Bir uluslararası silahlı çatışmada yer alan veya bundan etkilenen kişilere ilişkin uluslararası hukuk, “muharipler (*combatants*)” ile “siviller (*civilians*)” arasında temel bir ayırım yapmaktadır (Dinstein, 2006, s. 27). Zikredilen iki kategori, silahlı çatışmalar hukukunun tanıdığı statülerdir. Bu durum, uluslararası bir silahlı çatışma durumunda kişilerin birinci statüsünü göstermekte, ancak koşullarda köklü bir değişiklik olması halinde, yeni ikinci bir statünün kazanılmasının birinci statüye bağlı olduğunu ifade etmektedir (Ipsen, 2008, s. 79). Başka bir ifadeyle, birinci statü, uluslararası hukuk tarafından bir kişiye sağlanan korumayı ve bireyin davranışının hukuki sonuçlarını belirlemektedir; dolayısıyla, birinci statünün ortaya çıkarmış olduğu katma değer, ikinci statü açısından belirleyici unsurları oluşturmaktadır (Ipsen, 2008, s. 79-80). Uluslararası silahlı çatışmalarda birinci statü olarak doğrudan düşmanlıklara katılma hakkını ifade eden eski dilde “*muharip*”, günümüzde “*savaşan*” statüsü, meşru, hukuki ve ayrıcalıklı bir kavramı temsil etmektedir. Buna göre, muharıpler, düşman tarafından tutsak edildiğinde savaş esiri statüsü kazanmakta ve III Nolu Cenevre Sözleşmesi'nin sunmuş olduğu korumalardan faydalanmaktadır (Otto, 2012, s. 325). Diğer yandan, muharip ve savaş esiri statüleri arasında önemli bir örtüşme vardır. Ancak örtüşen noktalar olsa da bu statüler, aynı anda sona ermemekte, dolayısıyla tüm muharıpler yakalandıklarında savaş esiri statüsüne sahip olmakta ve bununla birlikte savaş esiri statüsüne sahip olanların hepsinin muharip olması da gerekmemektedir (Cawthorne, 2020, s. 99).

İkinci Dünya Savaşı'na kadar uluslararası teamül hukukunu yansıtan Lahey Sözleşmeleri Madde 1 ve 2, muharıplerin tanımına/statüsüne ilişkin modern uluslararası hukuktaki düzenlemelerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Anlaşmalar hukuku dahilinde düzenleme, İkinci Dünya Savaşı esnasında elde edilen deneyimleri yansıtmakta ve III Nolu Cenevre Sözleşmesi Madde 4-A ile birlikte muharip tanımı/statüsü modern bir kimliğe kavuşmaktadır (Kleffner, 2007, s. 319-320). Söz konusu madde savaş esiri statüsüne sahip kişilerin kategorilerini belirlemektedir. Muharip statüsünün meşru veya ayrıcalıklı muharip gibi kullanımları vardır. Esas olarak üçlü bir ayırım yapılmaktadır: i) belli tıbbi ve dini personel kategorileri dışında, çatışmaya taraf olan bir devletin “*silahlı kuvvet mensupları*”; ii) belirli koşullar altında, bir devletin silahlı kuvvetlerinin parçası olmayan ancak bir devlete ait olan “*milis ya da gönüllü birlik mensupları*”; iii) yabancı işgalcilere karşı –ülke topraklarını-savunmak için bir tür halk ayaklanmasına katılan *levee en messe* olarak bilinen bölge sakinleri (Amoroso, 2020, s. 48-49).

Bu kategorilerden birine mensup kişi, silahlı çatışmalar esnasında düşman tarafından yakalanırsa savaş esiridir (Taşdemir, 2018, s. 91). Nitekim bu kategorizasyon III Nolu Sözleşme olarak bilinen “*Harp Esirlerine Yapılacak Muamele ile İlgili Cenevre Sözleşmeleri*” Madde 4-A'da belirtilmiş ve sırasıyla silahlı kuvvetlerin bir parçası olan yedek kuvvetler gibi gönüllü birlikler ve milisler de dâhil olmak üzere düzenli silahlı kuvvetlerin üyelerine atıfta bulunulmuştur (Schmitt, 2020, s. 156).

III Nolu Cenevre Sözleşmesi Madde 4-A(3.4.5.6) ile daha sonra bir muharip tanımının kapsamına girmeyen birkaç ek savaş esiri kategorisi listelenmiştir: i) uçak mürettebatının sivil üyeleri, savaş muhabirleri, tedarik yüklenicileri vb. gibi silahlı kuvvetlere eşlik eden ancak silahlı kuvvetlerin üyesi olmayan kişiler; ii) kendiliğinden silaha sarılan belirli bir bölgenin

sakinleri (*levee en masse*); iii) çatışmanın taraflarından birinin sivil havacılık ve ticaret filoları mürettebatı; iv) daha önce üyesi oldukları silahlı kuvvetlere yeniden katılma girişimi sırasında yakalanan eski silahlı kuvvetler mensupları (Crowe and Scheuber, 2013, s. 97-98).

Hükme göre, III Nolu Cenevre Sözleşmesi'nden kaynaklı koruma savaş esirleri için düşmanın eline düştükleri andan salıverilip ülkelerine geri gönderilmelerine kadar geçerlidir. Aynı zamanda ilgili hüküm, bir kişinin savaş esiri olarak nitelendirilip nitelendirilmediğine dair herhangi bir şüphenin olması halinde kişinin statüsü, yetkili bir mahkeme tarafından belirlenene kadar III Nolu Cenevre Sözleşmesi'nden kaynaklı tüm korumalardan yararlanmasını ifade etmektedir (Cawthorne, 2020, s. 102).

Öte yandan III Nolu Cenevre Sözleşmesi'nde yapılan muharip tanımına benzer tanımlamalar I Nolu Ek Protokol Madde 43 ve 44'te yapılsa da farklılık arz eden durumlar söz konusudur. Bu tanımlar arasındaki temel fark, III Nolu Cenevre Sözleşmesi'nde muhariplerin kendilerini sivillerden ayırt etmelerini gerektiren bir koşuldur; ancak, I Nolu Ek Protokol'de bu koşul, sadece saldırı başlatılırken yerine getirilmelidir (Crowe and Scheuber, 2013, s. 45). Buna paralel olarak son savunma hattı olarak silahlanan siviller, diğer bir ifadeyle *levee en masse* organize edilmek zorunda değildir ve üyelerinin açık bir şekilde silah taşımaları ve savaş hukuku ve gereklerine saygı gösterme yükümlülükleri olmasına rağmen ayırt edici bir amblem veya diğer tanımlayıcı kıyafetleri giymeleri gerekmemektedir (Schmitt, 2013/2017, s. 407, Kural 88).

Madde 43, bir dizi asli meseleyi ortaya koymaktadır. İlk olarak Madde 43(1)'e göre silahlı bir çatışmanın tarafı, silahlı kuvvetlerinin astlarının davranışlarından sorumlu bir komuta/komutan altındaki tüm kuvvetler, gruplar ve birimlerdir. Bu tanım çatışmanın taraflarından birinin diğer tarafça tanınmayan bir hükümet ya da otorite tarafından temsil edilmesi durumunda da geçerlidir. Ayrıca Madde, silahlı kuvvetlere uluslararası nitelikteki silahlı çatışmalara uygulanan uluslararası hukuk kurallarına uygun hareket etme görevi de yüklemektedir. Başka bir deyişle, bu tür silahlı kuvvetlerin uluslararası insancıl hukuk ile uyumunu zorunlu kılan bir disiplin sistemine tabi olması gerekliliği, ilgili maddede belirtilmektedir. Madde 43(2) ise muharipleri, çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerinin üyeleri ve çatışmalara doğrudan katılma hakkına sahip olanlar olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla ilgili madde, muhariplerin askeri hedeflere zarar vermelerine ve düşman askerlerini öldürmelerine izin vermekte ve savaş sırasında yapılan eylemler nedeniyle yargılanmalarını yasaklamaktadır (Gross, 2013, s. 47). Muharip olmayanlar, muharip dokunulmazlığından yararlanamadıkları için gerçekleştirecekleri düşmanca eylemlerden dolayı, tutuklama yetkisi kanunu kapsamında kovuşturmayaya tabii tutulmaktadır. Öte yandan Madde 43(2), savaş esirlerine karşı misilleme yasağını da pekiştirmektedir. Madde 43'de zikredilen muharip statüsünün düzenlenmesinde uluslararası teamül hukukunun izlerine de rastlamak mümkündür (Kleffner, 2007, s. 320; Schmitt, 2013/2017, s. 402; Crowe and Scheuber, 2013, s. 47).

Unutulmamalıdır ki muharip statüsü ve dokunulmazlığı, uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmalarda geçerlidir, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda ise geçerli değildir (Crawford, 2015, s. 17; 2007, Kleffner, 2007, s. 321-323). Bu durum tartışmalı bir doğaya sahip olsa da altında yatan temel mantık iki temel nedene dayanmaktadır:

Birincisi; muharip statüsünün tanımı III Nolu Cenevre Sözleşmesi Madde 4 ve Ek I Nolu Protokol Madde 43'te bulunmaktadır; ancak söz konusu hükümler, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için geçerli değildir.

İkincisi ise muharip olmanın ortaya çıkarmış olduğu avantajlardan kaynaklanmaktadır; zira muharıpler, yakalandığında savaş esiri statüsüne sahip olabilmekte, düşmanlıklara katıldıklarından dolayı mahkûm edilememekte ve onlara ceza-i işlem uygulanmamaktadır (Dörmann, 2003, s. 47). Aksi halde, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda devletin silahlı kuvvetlerine mensup bir kişinin öldürülmesi, askeri bir hedefe zarar verilmesi veya askeri hedefin imha edilmesi gibi silahlı çatışmalar hukukuna göre meşru ve yasal olan eylemler, ilke olarak iç hukuka göre cezalandırılmaktadır (Cawthorne, 2020, s. 104).

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara doğrudan katılan ya da gözaltına alınanlara savaş esiri statüsü tanınmamaktadır. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara katılanlar çatışma esnasında veya sonrasında yakalanırsa veya bunlara ilişkin af tanınmazsa iç hukuka göre yargılanmakta; ancak, meşru devlet otoritesi adına kuvvet uygulayanlar kurallara uygun davranırsa söz konusu eylemlerinden dolayı yargılanmamaktadır (Dörmann, 2003, s. 45-46; Kleffner, 2007, s. 322-323). Bu nedenle, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda davranış/eylemi yöneten araçlar, mantıksal olarak muharıpler ve siviller arasında ayırım yapmaya atıfta bulunmamakta aksine ayırım gözetme ilkesi bu tür çatışmalarda doğrudan yer almayan sivilleri hedef almanın yasaklanması olarak karakterize edilmektedir (Crawford, 2015, s. 15).

Ek I Nolu Protokol Madde 44'te düşmanlıklara katılan muharıplerin savaş esiri statüsüne ilişkin hak ve sorumlulukları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Madde 44(2)'ye göre, silahlı çatışma hukukunun ihlal edilmesi, bir muharibin savaş esiri statüsüne hanel getirmemektedir. Bu kuralın istisnası, saldırı başlatırken açık bir şekilde silah taşımayan muharip oluşturmaktadır. Madde 44(3)'ün savaş esiri statüsüne ilişkin sınıflandırmayı esnettiği iddiasında bulunan Taşdemir (2018, s. 94), ilgili maddenin yine Ek I Nolu Protokol Madde 1(4)'de yer alan içerikle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Buna göre, Madde 1(4) "(...) kendi kaderini tayin hakkını kullanan halkların, sömürgeci tahakkümüne, yabancıların işgaline ve ırkçı rejimlere karşı mücadele ettiği silahlı çatışmalar da dâhildir" ifadesiyle belirtilen çatışmalara uygulanabilir uluslararası hukukun kapsamı genişletilmekte, ulusal bağımsızlık mücadelesi veren silahlı kuvvetlerin meşruiyetine zemin hazırlanmakta ve devlet-dışı savaşanlar ise savaş esiri ve muharip ayrıcalığından yararlanabilmektedir (Taşdemir, 2018, s. 94). Sonuç olarak ulusal bağımsızlık mücadelesi veren güçler, Madde 44 dahilinde savaş esiri statüsünün ve muharip statüsüne bağlı olarak ayrıcalıkların öznesi haline gelmektedir.

Muharıplerin, bir saldırıya hazırlık niteliğindeki askeri bir operasyona katılırken kendilerini sivil nüfustan ayırt etmeleri hususu uluslararası teamül hukukunu yansıtmaktadır (Henderson, 2009, s. 82). Muharıplerin kendilerini sivillerden ayırmadaki başarısızlığı, sivillerin muharip sanılmasına yol açabilecek bir risk olarak belirmektedir. Bu durum bazı düzensiz muharıplere avantaj sağlayabilmekte; ancak, siviller için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Dinstein (2016, s. 29), "savaşçılar manzarada görünmez olmaya çalışabilir; ancak, insan kalabalığında değil" ifadesiyle bu olasılığı eleştirmektedir; dolayısıyla, uluslararası teamül hukukuna göre,

düşmanı aldatmak ve tespit imkânını ortadan kaldırmak için sivil kılığına bürünen, herhangi bir muharibe tanınan, muharip ayrıcalığının başka bir deyişle savaş esiri statüsünün ortadan kaldırılması bu olasılığa yönelik bir önlem ve yaptırım olarak zuhur etmektedir. Ancak Lahey Sözleşmeleri ve III Nolu Cenevre Sözleşmesi silahların açık bir şekilde taşınmasını ve sabit/ayırt edici işaretin takılmasını gerektiren önlemler almaktaysa da Ek I Nolu Protokol muhariplerin kendilerini nasıl ayırt edeceklerine dair ayırtı ve/veya açıklama getirmemektedir (UK Military of Defence, 2004, s. 41, prg. 4.4, 4.4.1).

Muharipler, belirli hakları, görevleri ve sorumlulukları olan özel bir yasal statüye sahiptir. Muharipler, düşmanlıklara katılabilmekte ve düşman muharipleri tarafından saldırı hedefi haline gelebilmektedir (Henderson, 2009, s. 80; UK Military of Defence, 2004, 2004, s. 24, prg. 2.5.2). Bu muharibin ayrıcalığı (*combatant's privilege*) veya muharip dokunulmazlığı (*combatant immunity*) olarak bilinen “özünde düşman muhariplerini öldürme veya yaralama ve diğer düşman hedeflerini yok etme yetkisi”dir (Crawford, 2015, s. 17).

Muharipler, düşmanlıkları savaş hukukuna göre yürütmelidir. Muharipler, uluslararası nitelikte olan bir silahlı çatışmada, düşman gücünün eline düşerse, savaş esiri statüsüne sahiptir. Bu statü kapsamında savaş esiri olan bir kimse isim, rütbe ve seri numarasının ötesinde sorulara cevap vermeyi reddedebilmektedir. Muharibi teslim alan taraf, temel insani muamele seviyelerini garanti etmekte ve zulümlerden veya diğer savaş suçlarından kişisel olarak sorumlu olmadıkları herhangi bir kişisel kusur ve cezai kovuşturmadan ise muharibi muaf tutmaktadır (Meisels, 2016, s. 219). Muharipler, askeri yetki altında ve savaş hukukuna uygun olarak yapılan eylemler nedeniyle iç hukuka karşı yasal dokunulmazlığa sahiptir (Rogers, 2007, s. 102); ancak, uluslararası insancıl hukukun ihlallerinden özellikle de savaş esiri statüsünü kaybetmeksizin savaş suçlarından dolayı yargılanabilmektedir.

Muharibin savaş esiri statüsü, ayırt etme yükümlülüklerini ihlal etmediği ana kadar devam etmektedir. (Sassòli, Bouvier and Quintin, 2011, s. 1). Muharipler ihanete başvurarak düşmanı öldürememekte veya yaralayamamaktadır. Muharipler, düşman muharipleri ve diğer askeri hedefleri saldırı unsuru haline getirebilmekte; ancak, sivil nüfusu ve diğer korunan kişileri ve nesnelere saldırı hedefi yapamamakta ve bu kişi ve nesnelere olası zararı minimize etmek için gerekli özeni göstermek zorundadır (US The Department of Defense Law of War Manual, 2015, s. 105-106, prg. 4.4.1, 4.4.2). Bu kategoriye giren kişi, muharip ayrıcalığı ya da muharip imtiyazına sahip olabilmektedir.

3.1.1. Wagner Grubu Üyeleri Silahlı Çatışma Tarafının Silahlı Kuvvetleri midir?: MH17 Sefer Sayılı Uçağın Düşürülmesi Davası

Wagner Grubu üyeleri, şayet Madde 43 kapsamında “silahlı kuvvetler” kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulacak ise muharip statüsünü elde edebilecekler; ayrıca, Ukrayna’ya karşı yürütülen uluslararası nitelikte olan silahlı çatışmaya katılımlarından dolayı herhangi bir kovuşturmayla muhatap olmayacaklardır (Williams and Maddocks, 2023). Aksi bir durumda ise Wagner Grubu üyeleri yerel kovuşturmalara maruz kalmakta ve herhangi bir uluslararası hukuk korumasından istifade edememektedirler. Dolayısıyla, Wagner Grubu’nun Rusya’ya bağlı bir silahlı kuvvet olduğunun değerlendirilmesi Madde 43 kapsamında şu

sorunun yanıtlanmasını gerekli hale getirmektedir: Wagner Grubu üyeleri Rusya'ya karşı sorumlu bir komuta altında faaliyet göstermekte midir?

Bu soru dahilinde inceleme, Ukrayna hava sahasında, 2014 yılında Malezya Havayolları'na ait MH17 sefer sayılı uçağın Rus ayrılıkçılar tarafından düşürülmesiyle ilgili davada, Hollanda Lahey Bölge Mahkemesi'nin vermiş olduğu kararın ele alınması 24 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nda yer alan Wagner Grubu'nun sorumlu bir komuta altında olup olmadığına ilişkin fikir verecektir:

Olay kapsamında, Lahey Bölge Mahkemesi, Luhansk ve Donetsk bölgelerinde ayrılıkçı faaliyetlere müdahil olan isyancılara karşı Madde 43 kapsamında "*silahlı kuvvetler*" olup olmadığını incelemiş ve bu kapsamda Luhansk ve Donetsk şehirlerindeki çatışmanın Rusya'nın ayrılıkçılar üzerindeki genel kontrolü nedeniyle çatışmaların uluslararası bir nitelik kazanıp kazanmadığını ve ayrılıkçıların muharip statüsü elde edip edemediklerini değerlendirmiştir (Williams and Maddocks, 2023).

Mahkeme öncelikle, Rusya'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçılarla günlük temaslarının olduğunu ve MH17 sefer sayılı uçağın düşürülmesinde kullanılan Buk-TELAR füze sistemini kullananların Rus silahlı kuvvetlerine mensup kişilerden meydana geldiği varsayımında bulunarak, "*genel kontrolün*" varlığını iddia etmiştir.

Söz konusu iddialar Mahkeme tarafından şu şekilde desteklenmiştir. Mahkeme birçok ayrılıkçının daha önce Rus ordusu mensubu olduklarını; ayrılıkçıların, kayıtlı telefon görüşmelerinde Rus istihbaratı ve Kremlin ile yakın temasta olduklarını; ayrılıkçılara Rusya tarafından malzeme, silah, finansman, askeri personel ve askeri eğitim desteği sağlandığını ve Rusya tarafından yönlendirildiğini; Rus askeri kuvvetlerinin Ukrayna hedeflerine topçu saldırılarında bulunduğunu ve diğer saldırıların gerçekleştirilmesinde Ukrayna topraklarına girerek doğrudan çatışmalara müdahil olduğunu ve Rusya'nın ayrılıkçılar ile yakın koordinasyon içinde hareket ettiğini tespit etmiştir (de Hoon, 2022). Lahey Bölge Mahkemesi, dava kapsamında toplanan delillerin, Rusya'nın Donbas bölgesindeki ayrılıkçılar üzerinde "*genel kontrolü*" olduğu ve çatışmaların ise uluslararası bir nitelik kazandığı tespitinde bulunmuştur. Bu durum, Mahkeme'nin ayrılıkçıların uluslararası insancıl hukuk kapsamında muharip olup olmadıklarına ve bu statüye bağlı olarak ayrıcalıklara ve dokunulmazlıklara sahip olup olmadıklarına ilişkin saptama yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Ek I Nolu Protokol Madde 43'e göre, bir grup üyelerinin yasal muharip olabilmesini sorumlu bir komuta altında olmaya ve geçerli olan uluslararası hukuk kurallarına uymasına dayandırmaktadır. Nitekim Rusya, her zaman ayrılıkçı yapıların Rusya'ya karşı sorumlu bir komuta altında çalıştığına ilişkin iddiaları inkâr ve reddetmesi nedeniyle, Madde 43'te belirtilen kriterlerin gerçekleştirilmesine olanak tanımamıştır (Yanev, 2022). Böylece Mahkeme, Rusya'nın ayrılıkçılar üzerinde genel kontrole sahip olduğunu, ancak Ek I Nolu Protokol uyarınca ayrılıkçıların muharip statüsü ve muharip ayrıcalıklarından yararlanmayacağı sonucuna varmıştır (de Hoon, 2022). Diğer bir ifadeyle, ayrılıkçıların Rusya tarafından eğitilmesi, donatılması, finanse edilmesi "*sorumlu komuta*" ölçütünün tesisi için yeterli değildir; bu nedenle Mahkeme, ayrılıkçıların davranışlarının uluslararası insancıl hukuk kapsamında değil, ulusal ceza hukuku kapsamında incelenmesi yönünde karar vermiştir (Williams and Maddocks, 2023).

İncelenen Karar ışığında, Wagner Grubu üyelerinin, öncelikle muharip statüsü kapsamında ele alınabilmesi için Rusya'nın genel/etkin kontrolü altında hareket edip etmediğinin tespit edilmesi elzemdir.

Bu kapsamda Wagner Grubu ve Rusya arasında bağlantı oluşturabilecek çok sayıda referans söz konusudur: Wagner Grubu üyelerine Rusya Savunma Bakanlığı ile bağlantılı kişilere Merkezi Göç Ofisi Birimi 770-001 (Central Migration Office Unit 770-001) tarafından pasaportlar verilmesi, söz konusu pasaportların sıralı numaralarla gruplar halinde verilmesi; Wagner Grubu üyelerinin Rus askeri hastanelerinde tedavi ve rehabilite edilmesi ve Rus askeri hastane uçaklarıyla Rusya'ya götürülmesi; Venezüella Devlet Başkanı Nicolas Maduro'ya yardım için Rus hava kuvvetlerine ait nakliye uçaklarının gönderilmesi; Libya'da Rus askeri kargo uçaklarının Wagner Grubu'na ikmal yapması ve Wagner Grubu'nun ana üssünün Rusya'nın Krasnodar Bölgesi'ndeki Molmino adlı bir kasabada bulunan ve Rus Askeri İstihbarat Teşkilatı'na bağlı 10. Özel Amaçlı Tugay'ın Wagner Grubu'nun ana üssü olarak kullanılması Rusya'nın makul inkâr edilebilirlik kisvesi altında reddettiği Wagner Grubu ile ilgili bağlantısını göstermektedir (CSIS, 2020).

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Wagner Grubu'nun Soledar'da Ukrayna'ya karşı kazanmış olduğu zafer ve Rus resmi makamlarının bu durumu, Wagner Grubu'nun başarıları üzerinden hem askeri gücünü gösterme hem de propaganda aracı olarak kullanması, Wagner Grubu ile Rusya arasında bağlantıları göstermesi açısından önem taşımaktadır (VOA Türkçe, 2023). Ancak bu bağlantı, Wagner Grubu'nun Rusya'ya karşı sorumlu bir komuta altında faaliyet gösterdiğine ilişkin net bir durumu ifade etmemektedir.

Wagner Grubu'nun Severodonesk'te Rus askeri kuvvetleri komutasında yardımda bulunması, Bakhmut'un ele geçirilmesinde kendi emir komuta zinciri altında hareket etmesi Wagner Grubu'nun Ukrayna'da farklı roller üstlendiğinin kanıtıdır (Williams and Maddocks, 2023). Ayrıca 23 Haziran 2023'te Wagner Grubu lideri Prigozhin, Rus ordusu tarafından Wagner Grubu birliklerine füze saldırısı gerçekleştirildiği, Rusya Savunma Bakanı Sergei Shoigu'nun yanı sıra Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un Wagner Grubu'na yeterli mühimmat sağlamadıkları gerekçesiyle Rus ordusuna başkaldırmış ve Ukrayna sınırına yakın olan Rostov'u ve Voronej'i kısa sürede kontrolü altına almıştır (CNN Türk, 2023). Belarus'un arabuluculuğu ile başkaldırış son bulmuş olsa da Ukrayna topraklarında bulunan Wagner Grubu üzerinde Rusya'nın etkin/genel kontrolünden bahsetmek bu kapsamda mümkün değildir. Dolayısıyla değişen roller ve istenmeyen durumlar karşısında kalkışmaya varan eylemler, Wagner Grubu'nun statüsüne ilişkin mutlak bir sonuç elde etmeyi zorlaştırmaktadır.

Wagner Grubu'nun Rus emir komuta zinciri içerisinde hareket ettiğine ilişkin belirsizlik mevcudiyetini sürdürmekle birlikte Madde 43 kapsamında önemle vurgulanan silahlı kuvvetlerin uygulanan uluslararası hukuk kurallarına uyulmasını sağlayacak bir "*iç disiplin sistemine sahip olma*" gerekliliğinin Wagner Grubu tarafından yerine getirildiğine ilişkin net bir kanıt yoktur (Williams and Maddocks, 2023). Wagner Grubu'nun Ukrayna'da, devam eden çatışmalarda düşmanlıkların yürütülmesinde uygulanması elzem olan uluslararası insancıl hukukun birçok ilkesini ihlal ettiğine ve insan hakları ihlallerinde bulunduğu ilişkin iddialar

söz konusudur (Associated Press, 2023). Bu nedenle, Madde 43'te belirtilen gereklilikler, Wagner Grubu üyelerinin karşılaması için çok yüksek bir standart oluşturmaktadır.

Bütün bunlarla birlikte Wagner Grubu üyeleri, Ek I Nolu Protokol Madde 43'teki gereklilikleri yerine getirebilmiş olsa idi muharip statüsünü kazanacak ve Madde 44 kapsamında zikredilen hususlara riayet edilmesi halinde ise yakalandıklarında savaş esiri statüsü elde edecektir. Ancak hâlihazırda Wagner Grubu'na böyle bir statü atfetmek yersiz olmakla birlikte yanıltıcı olabilmektedir.

3.2. Üçüncü Bir Kişi Statüsü Olarak Yasadışı Muharipler

Mevcut normatif düzen askeri operasyonların yürütülmesinde ortaya çıkan sorunlara her zaman yanıt verememektedir; bunun nedeni, muharip statüsüne hak kazanan kişilerin, askeri fayda elde etmek için, kendilerini sivillerden ayırt edememesine ve muharip statüsüne sahip olmayan kişilerin silahlı çatışmalara katılmasından kaynaklanmaktadır (Rogers, 2007, s. 113). Bu kategoriye sahip olanlar, kendilerini sivillerden ayırıp ayıramadıklarına göre alt kategorilere ayrılmaktadır. Bu kişileri tanımlamak için çeşitli terimler kullanılmaktadır: imtiyazsız savaşanlar (*unprivileged belligerents*), yetkisiz muharipler (*unauthorised combatants*), imtiyazsız muharipler (*unprivileged combatants*), yasadışı muharipler (*unlawful combatants*) ve düşman muharipler (*enemy combatants*). Muharip ve savaşan terimlerinin kullanılması bu terimleri sorunlu hale getirmektedir. Bu durum onların hedef alınabileceklerini ve sivil ve muharip kategorilerine sunulan ayrıcalıklardan ve korumalardan yararlanamayacağını ifade etmektedir (Ertuğrul, 2017, s. 205; Mofidi ve Eckert 2003, s. 69; Schmitt, s. 407, Kural 87).

Yasadışı muhariplerin statülerine ilişkin tartışma yeni değildir (Otto, 2012, s. 324; Bellinger, 2007). Ekseriyetle son zamanlarda esas olarak ABD'nin Afganistan'daki faaliyetlerinin ve 2001'deki askeri harekâtının ardından uluslararası toplum tarafından yaygın bir şekilde tartışılmıştır. Greenwood (2002, s. 316-317), El Kaide ve Taliban üyelerinin –Taliban üyelerinin III Nolu Cenevre Sözleşmesine tabi olabileceği, ancak savaş esiri statüsünden yararlanamayacağını iddia etmektedir- savaş esiri statüsünden yararlanmayacağını ve bunların hem III Nolu hem de IV Nolu Cenevre Sözleşmeleri kapsamına dâhil olmadığını öne sürmektedir. Dinstein (2016, s. 91) ise "(...) *gündüz masum sivil, geceleri ise askeri baskınlar düzenleyen kişiler ne bir sivil ne de bir muhariptir*" ifadesiyle bunların yasadışı muharip olduğunu iddia etmektedir. Yasadışı muharip, meşru olarak hedef alınabilmektedir; ancak, meşru savaşa ilişkin ayrıcalıklara sahip değildir.

Öte yandan Hill-Cawthorne (2020, s. 108) ve Dörmann (2003, s. 49), net bir şekilde üçüncü bir statünün bulunmadığını belirtir ve bunların düşmanlıklara doğrudan katıldıkları süreçte hedeflenebileceğini öne sürmektedirler. Henderson (2009, s. 82), üçüncü bir kategorinin olmadığını ifade ederken İsrail Yüksek Mahkemesi'nin kararına atıfta bulunmaktadır: "*Bu üçüncü kategoriyi tanımının istenip istenmediği konusunda hiçbir tavır almayacağız. Önümüzdeki soru arzulan bir hukuk değil, mevcut hukuk meselesidir. Mevcut hukuka göre önümüzdeki veriler, bu üçüncü kategoriyi tanımak için yeterli değildir. Uluslararası hukukun mevcut durumuna hem uluslararası anlaşmalar hukukuna hem de uluslararası teamül hukukuna göre durum budur. (...) Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri çerçevesinde üçüncü bir*

kategorinin nasıl tanınabileceğini bizim için öngörmek zordur” (Supreme Court of Israel, 2006, prg. 28).

Sözleşmelerde muharip, sivil ve savaş esiri statüsüne ilişkin tanımlara yer verilmektedir ancak yasadışı muhariplere ilişkin herhangi bir tanım ya da içerik söz konusu değildir. Yasadışı muharip kavramı ve diğer kavramsal kullanımlar da dâhil olmak üzere bunlara atfedilen çağrışımlar ve bunlara uygulanabilir koruma rejimi müphemdir; ancak, bu kavramlar düşmanlıklara doğrudan katılma hakkı olmayan ve savaş esiri olarak sınıflandırılmayan tüm kişiler olarak tanımlanmaktadır (Dörmann, 2003, s. 47). Yasadışı muharip olmak bir savaş suçu değildir. Yasal muharip statüsünü reddeden fiil, kendiliğinden suç teşkil etmese bile faili kendisi tarafından işlenen diğer fiiller nedeniyle olağan cezai yaptırımlara maruz bırakabilmekte yani iç hukuka göre yargılanabilmektedir (Dinstein, 2016, s. 30). Diğer bir ifadeyle yasadışı muharip, uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden dolayı suçlanabilmekte ve bu suçtan mütevellit yasadışı muharipler hakkındaki adli işlemler askeri ve yerel mahkemelerde yürütülebilmektedir. Örneğin 2004 Madrid ve 2005 Londra bombalamalarında, zanlıların yargılanması yerel mahkemelerde yapılmıştır. Bu bombalamalar mağdur hükümetler tarafından silahlı bir çatışma olarak değil, terör suçu olarak değerlendirilmiştir (Solis, 2010, s. 209).

Yasadışı muharip terimi ne bir uluslararası sözleşmede ne de bir düzenlemede yer almaktadır (Dörmann, 2003, s. 47). Ancak birçok yargı kararında yasadışı muhariplere ilişkin değerlendirme söz konusudur.⁴ Yasadışı muharipler, terörizme karşı savaşta, sözde bir savaş alanı statüsü olan yasadışı düşman muharipler (*unlawful enemy combatants*) ile karıştırılmamalıdır. Bunlar farklı bireysel statülerdir. Bu statülere sahip kişiler, savaş esiri statüsünden faydalanmamaktadır (Solis, 2010, s. 209). Yasadışı muharipler her ne kadar sivil ve muharip ayrıcalığından yararlanamazlarsa da uluslararası insancıl hukuk şemsiyesi altında birtakım korumalara sahiptir.

3.2.1. Yasadışı muharip olarak Wagner Grubu paralı asker statüsünden faydalanabilir mi?

Yasadışı muhariplerin hukuki statüleri müphemdir ve uluslararası insancıl hukuk kapsamında tanınan bir kategori değildir. Nihayetinde yasadışı muharipler, yasal muharipler gibi silahlı çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerinin mensupları değildir ve yasal muhariplere sağlanan “*savaş esiri*” olarak koruma almanın ya da meşru öldürme yetkisine sahip değildir.

Uluslararası bir silahlı çatışma niteliği gösteren Rusya-Ukrayna Savaşı’nda tarafların konvansiyonel askeri kuvvetleri yasal muharip olarak belirirken, Wagner Grubu üyelerinin statüleri “*gri bir alanı oluşturmakta ve yasadışı muharip*” olarak ortaya çıkmaktadır. Yasadışı muharipler, ekseriyetle silahlı bir çatışmaya doğrudan katılan siviller, casuslar, teröristler ve paralı askerlerdir. Bu kapsamda 24 Şubat 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı’nda aktif bir şekilde yer alan Wagner Grubu üyelerinin paralı asker statüsünde olup olmadığının tespit

⁴ Yasadışı muharip statüsüne ilişkin yargı kararlarından bazıları şunlardır: United States ex rel. Quirin et al. v. Cox, Provost Marshal; United States ex rel. Quirin et al. v. Cox, Provost Marshal; the Imprisonment of Illegal Combatants Law (Gross, 2016, s. 232).

edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede özel askeri şirket üyelerinin/paralı askerlerin tespitinde “vatandaşlık bağı ve dâhil oldukları silahlı çatışmanın niteliği” temel değerlendirme olarak ortaya çıkmaktadır (Miroshniçenko, 2023).

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ne Rusya ne de Ukrayna vatandaşları, bu paralı asker olarak nitelendirilemez; bu nedenle, ilgili tarafların vatandaşları muharip statüsündedir. Diğer bir ifadeyle savaşan tarafların vatandaşları paralı asker olarak nitelendirilemez, vatandaşlık kriterinin esas vurgusu, üçüncü bir ülkenin vatandaşı olma zorunluluğunu doğurmaktadır.

Temel motivasyonları maddi çıkar elde etmeye dayanan paralı askerlerin karakteristik unsurları Ek I Nolu Protokol Madde 47'de şu şekilde düzenlenmiştir:

Madde 47: Paralı Askerler

1. Bir paralı asker muharip ya da savaş esiri olma hakkına sahip olmayacaktır.

2. Aşağıdaki tanımlamalara uyan kişiler paralı askerdir:

a) Ülke içinde ya da yurt dışında, silahlı bir çatışmada savaşmak üzere silahlı hizmete kaydedilmiş;

b) Muhasamata doğrudan katılmış olan;

c) Esasen özel kazanç arzusu ile muhasamatta yer almak istemiş olan ve aslında, çatışmanın bir Tarafınca ya da Taraf adına işbu Tarafın, silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve görevler için muhariplere ön gördüğü veya ödediği miktarın oldukça üstünde maddi karşılık alacağı vaat edilen;

d) Ne çatışmanın Taraflarından birinin vatandaşı olan ne de çatışmanın bir Tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet eden;

e) Çatışmanın Taraflarından birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmayan ve

f) Çatışmanın Taraflarından olmayan bir Devlet tarafından işbu devletin silahlı kuvvetlerinin bir mensubu olarak resmi görevle gönderilmemiş olanlar (12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, 2008, s. 211-212, Madde 47).

Rus vatandaşlarının ağırlığının olduğu gerçeğini değiştirmemekle birlikte, Wagner Grubu'nun dünyanın muhtelif bölgelerinde faaliyet gösteriyor olması ve Rusya dışında birçok kişiyi sisteme dâhil etmesi, üye oluşumu bakımından homojenlikten uzak olmasının başlıca nedenidir. Rusya, paralı askerlere ilişkin hem Rusya Federasyonu Anayasası'nda yasakçı bir tutum takınmakta hem de Rus Ceza Kanunu'nda önemli yaptırımlar uygulamakta olsa da bu tür yapılara örtülü desteğini devam ettirmektedir.

Saint Petersburg'da bir şirket merkezinin açılması ve üye toplama amacıyla, katılacak hapisanelerdeki mahkûmların cezalarının indirilmesi veya hafifletilmesi noktasında ayrıcalıkların tanınması (Tsikhanenka, 2023; Robinson and Myers, 2023), söz konusu hukuki durumun, uluslararası toplumdan gelen eleştirilere karşı bir paravan olarak kullanıldığını göstermektedir. Rus hükümlüler, çıkar ve menfaat elde etmek için Wagner Grubu'na dâhil

olsalar bile, Madde 47’de zikredilen kriterler, pek çok Wagner Grubu üyesinin paralı asker olarak değerlendirilmesi olasılığını bertaraf etmektedir; zira, katılımcıların ekseriyeti Rus vatandaşdır (Weeks, Cowan and Duehring, 2023). Bütün bunlara rağmen, Wagner Grubu bünyesinde Rusya-Ukrayna Savaşı’na katılan yabancı askerlerin katılımı göz ardı edilemez. Bu kapsamda, Wagner Grubu paralı asker olarak sınıflandırılmaz ve bu statünün reddi Wagner Grubu’nu muharip statünden faydalanmasını da mümkün kılmaz.

Sonuç: Statüsüz Statünün Risklerini Azaltma Zorunluluğu

Rusya-Ukrayna çatışması, iki devlet arasında, dolayısıyla Cenevre Sözleşmeleri Ortak Madde 2 kapsamında değerlendirilebilecek, uluslararası nitelikte olan bir silahlı çatışmadır. Görünüşte paralı askerlerle ilgili birçok özelliği paylaşıyor gibi görünse de Wagner Grubu, uluslararası hukukta “*paralı asker*” tanımına uymamaktadır. Sonuç olarak, Wagner Grubu’nun hukuki statüsü, devlet ya da devlet dışı bir aktör olmasına bağlıdır. Rusya ve Wagner Grubu’nun komuta yapısıyla ilgili kanıt eksikliği, Wagner’in meşru veya yasadışı muharip olarak statüsünün altında yatan sorunun temelini oluşturmaktadır. Mevcut uluslararası hukuka göre, Wagner Grubu’nun “*devlet dışı bir aktör*” ve dolayısıyla “*yasadışı bir muharip*” olarak kabul edileceği anlaşılmaktadır.

‘*Adalet, hukuk üstünde gölgeleri sevmez*’. Silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası sorumluluk hukuku bakımından, Wagner Grubu’nun çatışmalara katılımı ve eylemleri önemli tartışmalara neden olacaktır. Bu anlamda hukukun görevi, gölgeleri güneş ışığı ile azaltmaktır:

Rusya’nın Wagner Grubu’nu konvansiyonel kuvvetleri yerine kullanımı, Moskova’nın dünya çapındaki askeri ve stratejik hedeflerini ilerletmede bir özel askeri şirketin devam eden önemini göstermektedir. Ukrayna’da, Rusya’nın konvansiyonel kuvvetleri çökerken, Wagner Grubu’nun insan hakları hukukunu ve silahlı çatışmalar hukukunu ihlal eden uygulamaları (mahkûmları “top yemi” olarak kullanması ve çeşitli acımasız savaş yöntemleri uygulaması), eylemlerin Rusya’ya atfedilebilirliği ölçüsünde önemli ihlaller teşkil etmektedir.

Wagner Grubu’nun uygulamalarının yaygınlaşması, silahlı çatışmalar hukuku ve sorumluluk hukuku bakımından benzer grupların gelecekteki çatışmalarda oynayacakları önemli rol göz önüne alınarak ve Rus makamları ve özel askeri şirket liderleri arasındaki, emir-komuta ilişkilerini çevreleyen hukuki belirsizlik dikkate alınarak, söz konusu yapıları gölgelerden çıkarmak ve hukuki belirliliğin tesisi için hukuki çaba gösterilmelidir ve benzer silahlı grupların silahlı çatışmalar hukuku kapsamında statülerini belirlemeyi zorunlu kılmaktadır.

Bu anlamda en ciddi düşünülmesi gereken başlık, “*hesapverebilirlik*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası hukuk, devletlerin Wagner Grubu gibi resmi olmayan silahlı yapıların kullanılması yoluyla uluslararası hukuk yükümlülüklerinden kaçmalarına izin vermemelidir.

Rusya, bireysel muharıpleri ve özel askeri şirketin ve üyelerinin, karıştıkları herhangi bir savaş suçları için, bireysel olarak ceza hukuku anlamında sorumlu tutmalıdır, ek olarak özel askeri şirket faaliyetleri için devlet sorumluluğu şartları belirlenmelidir. Söz konusu yapıları sadece desteklemek yerine saldırıları yönetmeleri de söz konusudur. Bu halde; özel askeri şirketlerin, Rusya’nın konvansiyonel kuvvetlerinden bağımsız olarak, kendi ayrı komuta zinciri içinde hareket ettikleri eylemler ayrı bir sorumluluk hukuku katmanı oluşturmaktadır. Devlet

saldırıya yönelik stratejik yön ve maddi destek sağlasa bile, Wagner Grubu'nun Rusya'nın etkin kontrolü altında hareket etmediği iddia edilebilecektir.

Wagner Grubu'nun oynadığı rolün belirgin olması ve Moskova adına yürütülen harekâtlarda açıkça işlenen eylemlerin silahlı çatışmalar hukuku ihlalleri ve savaş suçlarının belgelenmesi yoluyla, Rusya'nın bir gün uluslararası sorumluluğu üstlenme olasılığının artırılması mümkündür.

“Gölgeleler Yükseliyor: Wagner Grubu Üyelerinin Statülerinin Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında ve Silahlı Çatışmalar Hukuku'nda Değerlendirilmesi” Başlıklı Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

	Bu çalışma “Araştırma ve Yayın Etiği” değerlerine uygun olarak hazırlanmış ve intihal kontrol programında kontrol edilmiştir. Çalışmanın tüm sorumluluğu yazar(lar)a aittir.
Bilgilendirme	Herhangi bir bildiri veya tez vb. çalışmadan üretilmemiştir.
Yazar Çıkar Çatışması Beyanı	Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Çalışmayı tek başıma hazırladığımı beyan ederim.
Teşekkür	Çalışmada teşekkür gerektiren bir durum söz konusu değildir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada etik kurul onayına gerek yoktur.
Ölçek İzni	Ölçek izni onayı gerekmemektedir.

Kaynakça

Amoroso, D. (2020). *Autonomous Weapons Systems and International Law: A Study on Human-Machine Interactions in Ethically and Legally Sensitive Domains*. Baden-Baden: Nomos.

Associated Press (2023). Brutality of Russia's Wagner Gives It Lead in Ukraine War. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-wagner-group-yevgeny-prigozhin-803da2e3ceda5dace7622cac611087fc> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).

Bellinger, J. (2007). Unlawful Enemy Combatants. *Opinio Juris*. <http://opiniojuris.org/2007/01/17/unlawful-enemy-combatants/> (Erişim Tarihi: 04.04.2021)

- Bender, J. (2015). "The United Arab Emirates has deployed a team of Colombian mercenaries to fight in Yemen". *The Insider*. <https://www.businessinsider.com/uae-deployed-colombian-mercenaries-to-yemen-2015-12>
- Bowen, A. S. (2023). *Russia's Wagner Private Military Company (PMC)*. Congressional Research Service (CRS). 1-3.
- Case Book ICRC (2023). *Non-international armed conflict*. https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/non-international-armed-conflict (Erişim Tarihi: 30.07.2023).
- Cawthorne, L. C. (2020). *Persons Covered by International Humanitarian Law: Main Categories*. Ben Saul and Dapo Akande (Eds.). *The Oxford Guide to International Humanitarian Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Center for Strategic and International Studies (CSIS) (2020). *Band of Brothers: The Wagner Group and the Russian State*. <https://www.csis.org/blogs/post-soviet-post/band-brothers-wagner-group-and-russian-state> (Erişim Tarihi: 04.08.2023).
- CNN Türk (2023). *Rusya'daki Wagner Krizinin 24 Saati!*. <https://www.cnnturk.com/dunya/rusyadaki-wagner-krizinin-24-saati?page=1> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).
- Cookman, L. (2020). *Syrians Make Up Turkey's Proxy Army in Nagorno-Karabakh: After fighting Turkey's battles in Libya, the Syrian National Army is Caught In The Conflict Between Armenia And Azerbaijan—And Dozens Are Dying*. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2020/10/05/nagorno-karabakh-syrians-turkey-armenia-azerbaijan/> (Erişim Tarihi: 01.08.2023)
- Crawford, E. (2015). *Identifying the Enemy: Civilian Participation in Armed Conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- Crowe, J. and Scheuber, K. W. (2013). *Principles of International Humanitarian Law*. Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.
- Dinstein, Y. (2016) *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dörmann, K. (2003). *The Legal Situation of "Unlawful/Unprivileged Combatants"*, *International Review of the Red Cross*, 85(849), 45-74.
- Ertuğrul, Ü. E. (2017). *Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukukunda Bireysel Statüler: Savaşanlar, Savaş Esirleri, Casuslar, Paralı Askerler, Gerillalar, Teröristler, Hukuksuz Savaşanlar ve Siviller*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Euronews (2022). *Russia's Wagner Paramilitary Group Opens First Official HQ in St. Petersburg*. <https://www.euronews.com/2022/11/04/russias-wagner-paramilitary-group-opens-first-official-hq-in-st-petersburg> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).

- Freeman, S. P. and Sköns, E. (2008). The Private Military Services Industry, *SIPRI Insights on Peace and Security*, 2008(1), 1-20.
- Geneva Academy (2017). International Armed Conflict. <https://www.rulac.org/classification/international-armed-conflict> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights (2022). Past conflicts: Non-international Armed Conflicts in Ukraine. <https://www.rulac.org/browse/conflicts/non-international-armed-conflicts-in-ukraine#collapse1accord> (Erişim Tarihi: 31.07.2023).
- Greenwood, C. (2002). International Law and the 'War Against Terrorism'. *International Affairs*, 78(2), 301-317.
- Gross, E. (2016). The Third Player-Illegal Combatant. *San Diego International Law Journal*. 17(2), 199-238.
- Henderson, I. (2009). *The Contemporary Law of Targeting: Military Objectives, Proportionality, and Precautions in Attack Under Additional Protocol I*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Human Rights Watch (2023). Russia, Ukraine & International Law: On Occupation, Armed Conflict and Human Rights: Questions and Answers. <https://www.hrw.org/news/2022/02/23/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- ICRC (2012). Internal conflicts or other situations of violence – what is the difference for victims?, <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/interview/2012/12-10-niac-non-international-armed-conflict.htm> (Erişim Tarihi: 30.07.2023).
- ICRC (2023). International armed conflict. How Does Law Protect in War?, https://casebook.icrc.org/a_to_z/glossary/international-armed-conflict#:~:text=An%20international%20armed%20conflict%20occurs,of%20the%20situation%20is%20required (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- IFRC (2023). Ukraine and impacted countries crisis. <https://www.ifrc.org/emergency/russia-ukraine-international-armed-conflict> (Erişim Tarihi: 01.08.2023).
- Ipsen, K. (2008). Combatants and Non-combatant. Dieter Fleck (Ed.), *The Handbook of International Law* (Second Edition), Oxford: Oxford University Press.
- Kleffner, J. K. (2007). From 'Belligerents' to 'Fighters' and Civilians Directly Participating in Hostilities — On the Principle of Distinction in Non-International Armed Conflicts One Hundred Years After the Second Hague Peace Conference, *Netherlands International Law Review*, (54), 315-336.
- Letrone, W. and Cabus, T. (2023). The Wagner Group and the Question of the Legal Attribution of the Acts of Private Actors to a State. *Cambridge Core Blog*, <https://www.cambridge.org/core/blog/2023/07/24/the-wagner-group-and-the->

- question-of-the-legal-attribution-of-the-acts-of-private-actors-to-a-state/ (Erişim Tarihi: 27.07.2023)
- Letrone, W. and Cabus, T. (2023). The Wagner Group and the Question of the Legal Attribution of the Acts of Private Actors to a State. Cambridge Core Blog, <https://www.cambridge.org/core/blog/2023/07/24/the-wagner-group-and-the-question-of-the-legal-attribution-of-the-acts-of-private-actors-to-a-state/> (Erişim Tarihi: 27.07.2023).
- Marieke de Hoon, M. (2022). Dutch Court, in Life Sentences: Russia Had “Overall Control” of Forces in Eastern Ukraine Downing of Flight MH17. Just Security. <https://www.justsecurity.org/84456/dutch-court-in-life-sentences-russia-had-overall-control-of-forces-in-eastern-ukraine-downing-of-flight-mh17/> (Erişim Tarihi: 24.07.2023).
- Marten, K. (2019). Russia’s Use Of Semi-State Security Forces: The Case Of The Wagner Group. *Post-Soviet Affairs*, 35(3), 181-204.
- Marten, K. (2020). The Wagner Group: Untangling the Purposes of a Russian Power Tool. Stanford Freeman Spogli Institute for International Studies, 1-8.
- Meisels, T. (2007). Combatants – Lawful and Unlawful. *Law and Philosophy*. (26), 31-65.
- Miroshniçenko, S. (2023). Wagner Group. Why They Are Not Mercenaries, And Russia Is Equally Responsible For Them Like For its Regular Armed Forces. Media Initiative for Human Rights. <https://mipl.org.ua/en/wagner-group-why-they-are-not-mercenaries-and-russia-is-equally-responsible-for-them-like-for-its-regular-armed-forces/> (Erişim Tarihi: 23.07.2023).
- Mofidi, M. and Eckert, A. E. (2003). Unlawful Combatants or Prisoners of War: The Law and Politics of Labels. *Cornell International Law Journal*, 36(1), 59-92.
- Moir, L. (2004). *The Law of Internal Armed Conflict*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Neethling, T. (2023). Russian Para-Military Operations in Africa: The Wagner Group as a De Facto Foreign Policy Instrument, *Scientia Militaria*, 51(1), 1-23.
- Ott, H., Breen, K. and Duarte D. (2023). What Is The Wagner Group, And Who Is Yevgeny Prigozhin? What To Know About The Russian Private Military Company. CBS News, <https://www.cbsnews.com/news/wagner-group-who-is-yevgeny-prigozhin-russia-mercenary-private-military-company/> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).
- Otto, R. (2012). Targeted Killings and International Law: With Special Regard to Human Rights and International Humanitarian Law. Heidelberg: Springer, 2012.
- Özer, A. ve Taşdemir, F. (Ed.) (2023). “Önsöz”, Stepler, Dinyeper ve Barut: *Rusya-Ukrayna Savaşı’nın Uluslararası Hukuk Veçhesi*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Pokalova, E. (2023). The Wagner Group in Africa: Russia’s Quasi-State Agent of Influence. *Studies in Conflict & Terrorism*, 1-23.

- Rampe, W. (2023). What Is Russia's Wagner Group Doing in Africa?. Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/in-brief/what-russias-wagner-group-doing-africa> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).
- Robinson, O. and Myers, p. (2022). Wagner Group: Head of Russian mercenary group filmed recruiting in prison. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-62911618> (Erişim Tarihi: 26.07.2023).
- Rogers, A. (2007). *Combatants Status*, E. Wilmschurst and S. Breau (Eds.), Perspectives on the ICRC Study on Customary International Humanitarian Law, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sassöli, M., Bouvier, A. A. and Quintin, A. (2011). *How Does Law Protect In War?: Cases, Documents and Teaching Materials on Contemporary Practice in International Humanitarian Law*. ICRC.
- Schmitt, M. N. (2013/2017). *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schmitt, M. N. (2020). *International Humanitarian Law and the Conduct of Hostilities*. Ben Saul and Dapo Akande (Eds.). *The Oxford Guide to International Humanitarian Law*, Oxford: Oxford University Press.
- Shaw, M N. (2018). *Uluslararası Hukuk* (Sekizinci Baskı). Yücel Acer vd. (Çev. ve Ed.), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Solis, G. D. (2010). *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sukhankin, S. (2018). 'Continuing War by Other Means': The Case of Wagner, Russia's Premier Private Military Company in the Middle East. The Jamestown Foundation, <https://jamestown.org/program/continuing-war-by-other-means-the-case-of-wagner-russias-premier-private-military-company-in-the-middle-east/> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).
- Supreme Court of Israel (2006). Public Committee against Torture in Israel v. Government of Israel. Case No. HCJ 769/02.
- Taşdemir, F. (2018). 21. Yüzyılda Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmaların Gri Bölgesi: Statü Tartışmaları. Fatma Taşdemir ve Gökhan Albayrak (Ed.), *Uluslararası İnsancıl Hukuk: Kavramlar, İlkeler ve Yeni Gelişmeler*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Taşdemir, F. ve Özer, A. (2023). Hibrit Savaş, Konvansiyonel Savaş ve Nükleer Savaşın Gölgesinde Jus in Bello Açısından 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı. Adem Özer ve Fatma Taşdemir (Ed.), Stepler, Dinyeper ve Barut: Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Uluslararası Hukuk Veçhesi. Ankara: Adalet Yayınevi.
- The Constitution of the Russian Federation (1993). <http://www.constitution.ru/en/10003000-02.htm> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).

- The Criminal Code of The Russian Federation (1996). https://www.imolin.org/doc/amlid/Russian_Federation_Criminal_Code.pdf (Erişim Tarihi: 29.07.2023).
- The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)(2006). Private Military Companies. https://www.files.ethz.ch/isn/17438/backgrounder_09_private-military-companies.pdf (Erişim Tarihi: 04.08.2023)
- Tsikhanenka, I. (2023). Wagner'in Mahkûmları Kullanması Stalin'i Hatırlatıyor. VOA Türkçe. <https://www.voaturkce.com/a/wagner-mahkumlari-kullanmasi-stalin-taktiklerini-hatirlatiyor/6933914.html> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).
- U.S. Department of The Treasury (2021). Treasury Escalates Sanctions Against the Russian Government's Attempts to Influence U.S. Elections. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0126> (Erişim Tarihi: 29.07.2023).
- U.S. Department of The Treasury (2023). Treasury Sanctions Russian Proxy Wagner Group as a Transnational Criminal Organization. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1220> (Erişim Tarihi: 29.03.2023).
- UK Military of Defence (2004) The Joint Doctrine and Concepts Centre (JDCC): The Joint Service Manual of The Law of Armed Conflict.
- US The Department of Defense Law of War Manual (June 2015, updated May 2016).
- VOA Türkçe (2023). Rus Paralı Asker Grubu Wagner Nasıl Bir Oluşum?. <https://www.voaturkce.com/a/rusya-parali-asker-sirketi-wagner-grubu-nasil-bir-olusum/6944992.html> (Erişim Tarihi: 02.08.2023).
- Weeks, R., Cowan, J. and Duehring, K. (2023). Wagner and Its Convolutated Legal Status. Santa Clara Business Law Chronicle, <https://www.scbc-law.org/post/wagner-and-its-convolutated-legal-status> (Erişim Tarihi: 26.07.2023).
- Williams, W. and Maddocks, J. (2023). Ukraine Symposium – The Wagner Group: Status and Accountability, Articles of War. <https://lieber.westpoint.edu/wagner-group-status-accountability/> (Erişim Tarihi: 23.07.2023).
- Yanev, L. (2022). The MH17 Judgment: An Interesting Take on the Nature of the Armed Conflict in Eastern Ukraine. EJIL:Talk. https://www.ejiltalk.org/the-mh17-judgment-an-interesting-take-on-the-nature-of-the-armed-conflict-in-eastern-ukraine/?utm_source=mailpoet&utm_medium=email&utm_campaign=ejil-talk-newsletter-post-title_2 (Erişim Tarihi: 26.07.2023).
- 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri (2008). Melike Batur Yamaner vd. (Yay. Haz.), İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 42.

Gölgeler Yükseliyor: Wagner Grubu Üyelerinin Statülerinin Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında ve Silahlı Çatışmalar Hukuku'nda Değerlendirilmesi

Adem ÖZER

Extended Abstract

As of 24th February, 2022, the Russian Federation has launched a full-fledged war against Ukraine. The occupation of Ukraine by Russian forces has put both international peace and security at risk and has been a humanitarian crisis. The war caused massive damage and loss of life to Ukraine's major cities, as well as massive population displacement and a global food crisis. As a matter of fact, Türkiye, which has emerged as a regional actor, has undertaken a mediation role in the signing of the 'Black Sea Grain Initiative' between the parties on 22nd July 2022, to carry out the grain shipment in a healthy way in order to prevent the food crisis. On the other hand, Russia's invasion of Ukraine did not only threaten peace and security, but the prominent role of the Wagner Group, which operates as a private military company in various parts of the world, in Ukraine has brought various discussions in terms of international law.

The Wagner Group was founded in 2014 by Yevgeny Prigojin, who had a close relationship with Russian President Vladimir Putin. Wagner Group, which has headquarters in Argentina and Hong Kong, established another center called "Wagner PMC Center" in Saint Petersburg in November 2022. It was announced to the public that the purpose of establishing this center was to improve Russia's defense capabilities. As a matter of fact, the Wagner Group has expanded over time, becoming not only a private military company, but also a holding connected with its activities in the Middle East and Africa.

The Wagner Group's services vary according to the needs of its clients, which include rebel groups and regimes. In particular, the Wagner Group conducts war operations, security and training support for vulnerable regimes, and disinformation campaigns. This aspect of the Wagner Group shows that it is a multifaceted organization. On the other hand, the way the Wagner Group was designed and formed differs from other private military companies and occupies an important place in Russia's competition with the West. The Wagner Group, an important instrument for Russia's geopolitical and economic interests, played an important role in the Russia-Ukraine War and achieved remarkable gains for Russia.

Private military companies without a universally accepted definition are profit-oriented, represent the commodification of armed conflict, and mostly operate abroad. Private military companies make up the whole of various sectors. These sectors involve, military supply companies, which may include private military companies serving in front-line

combat; sectoral distributions as military consulting companies that provide strategic advice and training, and military support companies that provide logistics, protection and intelligence to the armed forces. The Wagner Group, on the other hand, emerges as a private military company that owns all of these.

Unlike traditional private military companies, the Wagner Group are quasi-state actors such as Russian security companies. In addition, the Wagner Group, which is the auxiliary force used to achieve geopolitical goals, is affiliated with and managed by Russia. Although there are private military companies in many countries, the fact that the Wagner Group is declared illegal in both the Russian Constitution and the Russian Criminal Law makes this private military company unique from its counterparts. This situation has given rise to debates regarding the status of members of the Wagner Group, which constitutes an important and extremely complex element of the privatized military industry, under international law of armed conflicts. In this context, the main purpose of the study is to determine whether the Wagner Group members can gain combatant status if they are captured by the Ukrainian forces. This point is of great importance because if Wagner Group members are recognized as combatants, they will gain immunity from prosecution in relation to military operations. In other words, members of the Wagner Group will enjoy the protection of international law against domestic prosecutions related to the granting of combatant status to members of the Wagner Group in the conduct of hostilities. If combatant status is not recognized, Ukraine may prosecute them for criminal offenses solely because of their involvement in an armed conflict, even if there is no indication that members of the Wagner Group have committed international crimes such as genocide, crimes against humanity or war crimes. The fact that Wagner Group leader Yevgeni Prigojin started an armed rebellion against Russia on 23 June 2023 both makes it difficult to determine the status of Wagner Group members and makes it necessary to examine them.